

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ**

До захисту допустити:
В.о. завідувача кафедри
_____ Наталя
ВОЄВУТКО
«__» _____ 2021 р.

**«УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗА УМОВ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ»**

Кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Менеджмент. Управління закладом
загальної середньої освіти»
Загірної Олени Сергіївни

Науковий керівник:
Мойсеєнко Р. М,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освіти

Рецензент:
Чайкін М. Г., директор Комунального
закладу «Маріупольська
загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
№26 Маріупольської міської ради
Донецької області»

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«__» _____ 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ.....	7
1.1. Управління закладами освіти під час карантину як соціально-педагогічна проблема.....	7
1.2. Нормативно-правова база про доступність і якість освіти та захист прав людини в умовах карантинних обмежень.....	16
1.3. Дистанційне навчання як альтернатива отримання освіти в період карантину.....	24
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ АДАПТАЦІЙНОГО КАРАНТИНУ.....	35
2.1. Управління освітнім процесом в умовах карантинних обмежень (на прикладі закладу загальної середньої освіти №25 м. Маріуполя).....	35
2.2. Діагностика результативності діяльності закладу освіти в період карантину.....	49
2.3. Шляхи вдосконалення управління освітнім процесом під час карантину.....	56
Висновки до розділу 2.....	62
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Неочікуваним викликом для освітян всього світу та працівників освіти України стала пандемія, спричинена поширенням коронавірусу COVID -19. Світова освітянська спільнота та уряди більшості країн виявилися не готовими до такої масштабної пандемії та швидкої перебудови всього освітнього процесу на нові умови функціонування закладів освіти. Пандемія коронавірусу призвела до суттєвих змін у сфері освіти та викликала серйозні проблеми в управлінні навчальними закладами, з якими стикалися всі учасники освітнього простору.

Управління - важливий компонент в системі функціонування закладу загальної середньої освіти та необхідний для створення умов, при яких відбувається успішне формування та розвиток особистості учнів, отримання якісної освіти, забезпечення позитивної спрямованості на основі власного досвіду.

Протягом багатьох десятиріч в теорії управління обґрунтовувалась існуюча практика управлінської діяльності, яка раніше не стикалася з ситуацією даного явища. Також не бралися до уваги дослідників питання управління освітою в кризових ситуаціях, бо вони базувалися на моделях управління XX століття.

Загальні аспекти управлінської діяльності досліджували сучасні українські вчені: А. Алексюк, І. Бех, В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, О. Мармаза, М. Поташник, В. Олійник, Г. Тимошко та інші.

В останні два роки у педагогічній науці значно посилюється увага до дослідження проблеми управління освітою в ситуації карантинних обмежень. Тому з'являється потреба у необхідності розробки теоретичних основ та пошуку нових підходів управління закладами освіти в умовах пандемії.

Зокрема, необхідно теоретично обґрунтувати і ввести в практику нову систему управління закладом, яка б відповідала сучасним реаліям та вимогам.

Водночас аналіз теоретичних джерел й практики управління освітніми закладами показали, що існуючі розробки і інструктивно-методичні рекомендації не відображають з достатньою повнотою специфіку управління закладами загальної середньої освіти в умовах карантину.

На сьогодні в управлінні закладами освіти існує ціла низка суперечностей між:

- законодавчо визначеним правом на доступність та якість отримання освіти всім громадянам України та недостатньою спроможністю його здійснення особливо у віддалених районах;
- соціальним замовленням на формування у здобувачів освіти інформаційної компетентності та недостатнім забезпеченням сучасною комп'ютерною технікою закладів освіти;
- орієнтацією сучасної педагогічної науки і практики на впровадження нових підходів управління і недостатньою розробкою нових науково обґрунтованих підходів до його організації і здійснення в умовах карантину;
- потребою врахування особливостей управління закладами освіти в Україні, зарубіжного досвіду і недослідженістю означеної проблеми у досвіді інших країн.

Необхідність подальшого поглиблення вищезазначеної проблематики як в теоретичному, так і в практичному плані, та існування об'єктивної потреби вдосконалення процесу управління в умовах карантину, породжує ряд проблем наукового й прикладного характеру, дослідження яких обумовило актуальність теми дослідження **«Управління освітнім процесом в закладі загальної середньої освіти за умов карантинних обмежень»**.

Мета дослідження – розкрити особливості управління закладами освіти у період карантину.

Об’єкт дослідження – управління закладом загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – управління освітнім процесом в умовах карантинних обмежень.

За основі мети, об’єкту, предмету дослідження визначено наступні завдання:

1. Дослідити стан проблеми управління закладами загальної середньої освіти в умовах карантину.
2. Проаналізувати нормативно-правову базу дослідження.
3. Розкрити особливості дистанційного навчання в умовах карантинних обмежень.
4. Вивчити досвід управлінської діяльності у закладі загальної середньої освіти (на прикладі Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа I - III ступенів № 25 Маріупольської міської ради Донецької області) в умовах карантину.
5. Визначити шляхи вдосконалення управління освітнім процесом в умовах карантинних обмежень.

Методи дослідження. Вирішення мети, розв’язання поставлених завдань здійснювалося за допомогою комплексу загальнонаукових методів теоретичного рівня:

- аналіз наукової літератури, нормативно-законодавчих документів, інструктивно-методичних матеріалів щодо управління закладами освіти на період карантину);
- термінологічний аналіз – для визначення основних базових понять дослідження;
- опитувальні методи – бесіда, анкетування;

- індукції та дедукції, систематизації – для виділення основних характеристик управління закладами освіти в період карантинних обмежень; обґрунтування особливостей його здійснення;
- узагальнення й прогнозування – для визначення сукупності отриманих результатів дослідження та формулювання висновків.

Теоретичну основу дослідження складають основні положення щодо управління освітою України, розпорядчі документи щодо організації діяльності закладів освіти в умовах карантину; фундаментальні дослідження педагогічної науки з проблем управління системами освіти (В. Бондар, Н. Коломинський, Ю. Конаржевський, В. Маслов, М. Поташник та ін.); використання дистанційного навчання у закладах освіти (А. Лотоцька, В. Кухаренко, О. Пасічник).

Практична значущість роботи полягає у систематизації та узагальненні досвіду управління закладом освіти в умовах карантинних обмежень; розробці рекомендації щодо вдосконалення процесу управління закладами загальної середньої освіти у період карантину у Комунальному закладі «Маріупольська загальноосвітня школа І - III ступенів №25 Маріупольської міської ради Донецької області. Результати можуть бути використані у практичній діяльності керівників закладів освіти, заступників директорів; у системі підвищення кваліфікації.

Апробація результатів роботи. Матеріали та результати наукового дослідження доповідались і обговорювались на засіданні кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету, на II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Нова українська школа: траєкторія поступу» (02 квітня 2021 року, м. Маріуполь, МДУ).

Публікації. Основні теоретичні положення роботи опубліковано у збірці тез доповідей II Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Нова українська школа: траєкторія поступу» (Маріуполь, 2021) «Організація дистанційного навчання у закладі загальної середньої освіти у період пандемії» (С.235-237) та збірнику наукових праць

«Освітній менеджмент: теорія і практика», де опубліковано статтю на тему «Управління освітою в умовах карантинних обмежень».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (68 найменувань). Загальний обсяг роботи складає 81 сторінок, із них основного тексту – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

У розділі розкривається проблема здійснення управління закладами загальної середньої освіти в період пандемії; визначено напрямки управлінської діяльності керівника навчального закладу: організаційно-координаційний, соціально-психологічний, технічний, методичний; проаналізовано стан інформаційного забезпечення закладів освіти та володіння навичками користувачів в Інтернеті; проаналізовано нормативно-правову базу щодо доступності та якості освіти в Україні та захисту прав людини в умовах карантинних обмежень; розкрито особливості дистанційного навчання як альтернативи отримання освіти в період карантину.

1.1. Управління закладами освіти під час карантину як соціально-педагогічна проблема

В освітньому менеджменті за декілька десятиріч склалася система управління навчальними закладами. Чітко визначено функції освітнього менеджменту (планування, організація, контроль, регулювання) в режимі, що не передбачає кризових соціальних станів в країні та повної перебудови всього освітнього процесу як для керівника, педагогічних працівників, учнів та їх батьків. Здійснення управління відбувалося на основі компетентнісного,

діяльнісного, особистісно орієнтованого, системного підходів. Управлінські дії керівника освітнього закладу, у цілому, були прогнозовані відповідно до плану роботи на поточний рік на усіма напрямками: освітнім, фінансово-економічним, господарським тощо.

В Україні з початку епідемії та першими підтвердженнями випадків захворювання на коронавірус було закрито всі заклади освіти для відвідування з 12 березня 2020 року. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів (КМУ) №211 від 11 березня 2020 року, на всій території країни впроваджувався карантин, і здобувачам освіти всіх рівнів було заборонено відвідувати навчальні заклади [15].

З метою стримування та недопущення розповсюдження коронавірусної хвороби у багатьох країнах світу, що становить близько 190 країн, було запроваджено масове закриття закладів освіти. Ситуація змусила більшість країн замислитись про альтернативні способи надання освіти, адже навчання не повинно зупинятися. За результатами здійсненого моніторингу, що були проведено ЮНЕСКО, більше ніж «1,57 млрд. учнівської молоді, майже 90% здобувачів освіти змушені навчатися дистанційно» [15].

З одного боку, така ситуація була цілком виправданою, тому що давала змогу убезпечити людей від ризику захворіти на COVID-19. З іншого, карантин поставив нові виклики перед закладами освіти, а також органами управління освітою на місцевому і національному рівнях.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 «Про запобігання поширенню на території України корона вірусу COVID-19» та з метою запобігання поширенню по території України корона вірусу COVID-19 у період з 12 березня по 3 квітня 2020 року на всій території України встановлено карантин (терміни карантину можуть змінитися в залежності від епідеміологічної ситуації в Україні), який передбачає заборону відвідування закладів освіти усіх типів та форм навчання, проведення масових заходів [50].

В країні склалася така епідемічна ситуація, якої ще не було за останні сто років, що характеризувалася рівнем та динамікою захворювання людей на коронавірус навіть в усьому світі. З метою запобігання розповсюдження коронавірусної інфекції в різних регіонах країни було запроваджено обмежувальні протиепідемічні заходи, тобто, медико-санітарні та адміністративні заходи, що здійснюються в межах осередку інфекційної хвороби з метою запобігання її поширенню.

У Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб» надається визначення основних понять, які тісно увійшли в ужиток усіх громадян країни: епідемія, карантин, адаптивний карантин, самоізоляція.

Епідемія - масове поширення інфекційної хвороби серед населення.

Карантин - адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечної інфекційної хвороби.

Адаптивний карантин – це запровадження різних заходів обмеження в кожному регіоні України в залежності від епідеміологічної ситуації.

Самоізоляція – перебування особи, стосовно якої є обґрунтуванні підстави щодо ризику інфікування або поширення нею інфекційної хвороби, у визначеному нею місці з метою дотримання протиепідемічних заходів на основі зобов'язання особи [45].

У документі, який розробив Центр економічної стратегії спільно з Українським центром охорони здоров'я (УНС), визначено нове поняття, яке введено до моделі адаптивного карантину, надавши йому нового виміру, а саме: **вакцинальний статус громадян**, який буде підтверджено засвідченим внутрішнім сертифікації вакцинації (COVID-сертифікат).

У зв'язку з масовим переходом закладів освіти на дистанційний режим навчання, перед керівниками освітніх закладів та освітянами повстало ряд труднощів, які прийшлося їм здолати на початку 2020–2021 навчального року, це:

- організація ефективного дистанційного або змішаного навчання;

- адаптація освітньої політики до вимог сьогодення;
- посилення фінансового забезпечення закладів освіти;
- модернізація їх матеріально-технічної бази та інші.

За умов термінового переходу на дистанційне навчання, гостро постало питання перед управлінцями закладів загальної середньої освіти: яким чином буде здійснюватися навчання в умовах карантину?

Кризова ситуація, що склалася в країні, потребувала від керівників закладів освіти виконання низки суттєво нових управлінських дій, навичок роботи з педагогічними кадрами, з батьками, з налагодженням процесу навчання за дуже короткий термін. На основі ситуаційного підходу в управлінні закладами загальної середньої освіти, керівникам у стислі терміни необхідно розробити зовсім нові підходи до здійснення освітнього процесу, щоб не зривати навчання, забезпечити педагогічний колектив умовами роботи щодо якісного викладання навчальних предметів, створити безпечний простір для здоров'я усіх учасників освітнього простору.

Антикризове управління – це постійний процес спостереження, виявлення та локалізації кризових явищ, запобігання кризовим ситуаціям, а в разі їх настання – подолання з використанням доречних для конкретної ситуації способів, ресурсів і їх резервів, результатом чого є стабільна робота колективу [60].

З метою з'ясування подальшої стратегії управлінських дій керівника закладу загальної середньої освіти необхідно було чітко визначити орієнтирні напрямки діяльності. Майже всі без винятку освітні установи у різних регіонах України, центри післядипломної педагогічної освіти, Департаменти освіти міських рад розробляли підходи до розв'язання освітньої проблеми, що склалася у наслідку пандемії. Найбільш змістові та конкретні інструктивно-методичні матеріали у допомогу керівникові закладів загальної середньої освіти підготували ряд освітніх установ: Миколаївський інститут післядипломної педагогічної освіти, Вінницький інститут післядипломної педагогічної освіти.

Проаналізувавши основні види управлінської діяльності та спектр повноважень керівника закладу освіти було визначено найбільш пріоритетні та перспективні напрямки та завдання, які відповідають вимогам часу. За змістом ці завдання розподіляються за чотирма напрямками: організаційно-координаційний, соціально-психологічний, технічний, методичний [60]. Розкриємо зміст кожного напрямку та алгоритм дій керівника закладу освіти в умовах карантинних обмежень.

Організаційно-координаційний напрям діяльності керівника загальної середньої освіти передбачав наступний «алгоритм діяльності щодо унормування роботи закладу освіти під час карантину» :

- у стислий термін запровадити новий регламент функціонування закладу освіти та нові підходи до організації навчального процесу;

- утворити творчу групу – команду стейкхолдерів з упровадження дистанційної освіти в закладі;

- забезпечити оперативну підготовку членів творчої групи та всього педагогічного колективу до опанування різними системами дистанційної освіти;

- організувати розроблення дистанційних курсів та навчальних матеріалів для самостійної роботи учнів із засвоєння нового навчального матеріалу та повторення вивченого.

Соціально-психологічний напрям розкриває суперечність, яка склалася між можливістю здобувачів освіти, які «активно використовують інтернет, соціальні мережі, форуми, чати», тобто дистанційний спосіб сприйняття інформації, яке є дійсно «звичним для більшості учнів, що певним чином розв'язує питання їх мотивації» та неготовністю значної «частки педагогів до продукування такого навчального контенту, який був би звичним та зручним для учнів, урахував психологічні особливості віддаленої навчальної комунікації, здатності до самоорганізації та фізичні особливості сприйняття і засвоєння електронного навчального контенту» [24]. Інший бік проблеми полягає в тому, що «тривале перебування під час

карантину в середовищі, позбавленому тісних соціальних контактів, впливає як на загальний психологічний стан учнів, педагогів і батьків, так і на ступінь їх мотивації до виконання своїх функцій» [24].

Технічний напрям здійснення дистанційного навчання включає наявність двох об'єктивних причин організаційного та технологічного характеру стосовно суб'єктів освітньої діяльності – учнів та педагогічних працівників. Навіть у XXI столітті ще не у всіх сім'ях є декілька комп'ютерів та іншої техніки, сучасних гаджетів, планшетів тощо, щоб забезпечити одночасне дистанційне навчання хоча б двох дітей. Ця проблема ускладнюється відсутністю швидкісного інтернету та доступу учнів до отримання якісної освіти.

Забезпеченість комп'ютерною технікою закладів загальної середньої освіти вимагає швидкого розв'язання цієї проблеми. Рівень інформаційної підготовки педагогічних працівників до проведення занять у дистанційному форматі, відеоконференцій, вебінарів вимагає ретельної підготовки для більшості з них, а також установа постійного зворотного зв'язку з учнями.

Методичний напрям діяльності керівника закладу загальної середньої освіти пов'язаний із недостатньою кількістю адаптованих до конкретних технічних та організаційних умов в навчальному закладі, практико орієнтованих методичних розробок щодо дистанційного навчання для педагогічного складу, які необхідно відбирати або самостійно продукувати [24].

Невизначеність подальших дій здійснення навчання у закладах загальної середньої освіти сприяла проведенню пілотажного дослідження з метою з'ясування проблемних моментів в організації та забезпеченні освітнього процесу під час пандемії.

На основі здійсненого аналізу технологічного забезпечення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти України під час дії карантину, рівня сформованості цифрової компетентності вчителів і учнів, наявного

цифрового освітнього інструментарію *центром «Освіт Аналітика»* було зроблено наступні узагальнення про стан інформаційного забезпечення закладів освіти та володіння навичками користувачів в Інтернеті, які викладено в Аналітичній записці «Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину» [1].

У результаті було виявлено ряд недоліків, які вказують на неготовність освітніх закладів здійснювати навчальний процес засобами інформаційних технологій. Про це свідчать такі факти:

1. Відсутність широкопasmового доступу до мережі Інтернет, який дозволяє якісно працювати з освітнім контентом, особливо в сільській місцевості.

2. Недостатнє забезпечення учнів комп'ютерною технікою, що у співвідношенні становить один стаціонарний або портативний комп'ютер на 9 учнів.

3. Низький відсоток наявності необхідних технічних можливостей для якісної реалізації освітнього процесу (понад 9 % опитаних оцінюють наявні технічні можливості як вкрай незадовільні).

4. Більшість закладів загальної середньої освіти не підготовлені до впровадження дистанційного навчання на основі використання електронного (синхронного, асинхронного) формату: відсутня відповідна цифрова освітня політика, низький рівень цифрової компетентності адміністрації, вчителів та учнів, відсутність на власних ресурсах доступної для всіх учасників освітнього процесу освітньої платформи, перенесення технологій та форм традиційного навчання в умови дистанційного навчання, відсутність чітких рекомендацій для вчителів щодо використання технологій змішаного навчання в освітньому процесі на основі асинхронного та синхронного форматів, відсутність на рівні закладу освіти єдиної політики щодо використання цифрових інструментів, відсутність методичної та технологічної допомоги та підтримки вчителів до впровадження дистанційного навчання, відсутність ефективної комунікації з

батьками щодо розподілення відповідальності за якість результатів навчання учнів та особливостей дистанційного навчання з різними категоріями дітей.

5.3 метою надання можливостей доступу учнів до освітнього контенту постійно розширюється перелік освітніх проєктів, платформ масових відкритих онлайн-курсів, сайтів, що містять навчально-методичний, дидактичний матеріал, а також матеріал для підвищення кваліфікації вчителів [1; 24].

У запропонованій аналітичній записці містяться рекомендації для керівників закладів освіти України з організації освітнього процесу на поточний навчальний рік. В основу цього документу покладено міжнародний та вітчизняний досвід, пропозиції освітян, головні положення нормативно-законодавчої бази. Структура рекомендацій, яку розробили ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та Всесвітній банк, будується за «шістьома принципами Рамкової програми» щодо поновлення роботи закладів загальної середньої освіти. До складових якої входять: «реформування політики, вимоги до фінансування, безпечне функціонування, компенсування процесу навчання, добробут і захист, охоплення найбільш маргіналізованих дітей» [58].

Інформація, яку надала агенція СЕДОС, змушує освітянську спільноту замислитись над тим, що «за умов термінового переходу на дистанційне навчання та пов'язаних із цим недоліків у поспіхом створених умовах логічно очікувати спад у результатах освіти» [15].

Аналізуючи результати міжнародного дослідження, в якому брали участь 157 країн, [виявлено «втрату знань»](#) учнівством від закриття шкіл під час пандемії COVID-19 у європейських країнах, які мають вищий ніж український рівень економічного розвитку. За даними аналітиків Світового банку втрати навчального часу оцінюються від 0,3 до 0,9 року шкільного навчання. Так, у Нідерландах, однієї з європейських країн, яка має найкращі можливості здійснення дистанційного навчання, втрати «очікуваного прогресу склали 20% у навчанні через перехід на віддаленість навчання [15].

Як зазначається в аналітичних матеріалах, «наявність такої інформації в Україні відсутня, тобто не має підґрунтя для прийняття рішень для

покращення ситуації та компенсації прогалин учнівства та студентства. Фактично, в Україні немає інформації, яка дозволила б розробляти комплексні заходи роботи з негативними наслідками пандемії для освіти та оцінки готовності освітньої сфери до переходу на дистанційний формат, зокрема технічного забезпечення учасників освітнього процесу та навичок використання нових інструментів цифрової освіти» [15].

За ствердженнями міністра С. Шкарлета, «втрати некритичні, й оцінює падіння якості освіти лише на рівні 8%, а прогрес якості та рівня дистанційної освіти з грудня до травня — на рівні +10-15%». Зважаючи на скасовану у 2021 році обов'язкову ДПА, втрачено можливість дізнатися справжні освітні результати серед старшокласників. Наступна можливість трапиться у 2022 році, коли відбудеться черговий раунд PISA.

Очевидним стає і те, що перехід на дистанційну чи змішану форми навчання вплинув на якість навчання та погіршення навчальних результатів через поглиблення освітньої нерівності внаслідок закриття освітніх закладів через пандемію (про що свідчать результати тестування PISA на прикладі сільських і міських шкіл). Відставання з читання учнів з сільської місцевості від учнів, що навчаються у містах, складає майже на 3 роки, схожа тенденція щодо різниці в успішності учнів з математики та природничих дисциплін. На основі аналізу проблем і наслідків організації навчання у 2020 році Міністерство цифри зафіксувало дані, що «більше ніж 2500 шкіл були розташовані у тих населених пунктах, які не обслуговує жоден провайдер, а за таких умов неможливо забезпечити якісне дистанційне навчання» [15].

За даними Державного статистичного управління України очевидним є посилення нерівності отриманні освіти учнями через пандемію, за відсутністю забезпечення постійним та якісним доступом до необхідної техніки й інтернету, неможливістю облаштувати індивідуальне місце дітей для навчання за комп'ютером, що є наслідком відставання у навчанні або низьких навчальних досягнень школярів [52].

Таким чином, Cedos проаналізував зміни, які запровадив уряд країни в організації навчального процесу під час адаптивного карантину, а також рекомендації міжнародних організацій щодо дистанційного навчання. Звернули увагу на те, які проблеми та складнощі виникають з психічним здоров'ям всіх учасників освітнього процесу під час обмеженого простору для пересування, можливостей спілкування та зі збереження їх безпеки життєдіяльності.

1.2. Нормативно-правова база про доступність і якість освіти та захист прав людини в умовах карантинних обмежень

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні визначено, що освіта є основою «розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України», виступає «визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства...та відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства» [47].

У Законі України «Про освіту» визначено мету освіти як «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [51].

Цей Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти [51].

Освіта є одним з основних прав людини та громадянина, що закріплене у низці законів демократичних держав світу: Декларації прав людини, Конституції України та галузевих законах про освіту.

У Декларації прав людини (ст.26) визнається, що «кожна людина має право на освіту», зазначається, що «освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна». Для всіх дітей без винятку «початкова освіта повинна бути обов'язковою». Отримання технічної та професійної освіти повинно бути загальнодоступним, а «вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного». Основне призначення освіти полягає в тому, щоб сприяти повноцінному розвитку людської особи і збільшенню поваги до прав людини та основних свобод.

Четверта ціль сталого розвитку ООН до 2030 року, виконання якої здійснює також і Україна, передбачає «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» [55].

У Конституції України у розділі II Права, свободи та обов'язки людини і громадянина, ст.22. йдеться про те, що Конституційні права і свободи гарантуються кожній людині і не можуть бути скасовані. Вказується на обов'язковість отримання повної загальної середньої освіти. У статті 53 Конституції України вказано, що «кожен має право на освіту».

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах.

У статті 53 Конституції України та Законі України «Про освіту» вказується на те, що держава гарантує загальний доступ до освіти незалежно від місця проживання дитини, соціального походження, стану здоров'я, мови спілкування та інших факторів. Право на освіту в Україні реалізується переважно через публічні (державні і комунальні) заклади освіти.

У статті 3 Закону України «Про освіту» вказується, що «кожен має право на якісну та доступну освіту». Крім того, «право на освіту включає

право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України» [51].

На сьогодні, вказується в законі України «Про освіту», в державі «створюються рівні умови доступу до освіти», ніхто із громадян країни «не може бути обмежений у праві на здобуття освіти». Право на освіту гарантується Конституцією України незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак» [12; 51].

Модернізація, стратегічне реформування та розвиток освіти в Україні «прямо вказує на доступність якісної освіти для всіх громадян, як пріоритетне завдання освітньої галузі» [47].

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні серед актуальних завдань особливого значення набуває «забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом життя для всіх громадян та подальше утвердження її національного характеру». При цьому «мають постійно оновлюватися зміст освіти та організація навчально-виховного процесу» відповідно до демократичних цінностей, сучасних науково-технічних досягнень [51].

Своє право на освіту кожна людина може реалізовувати «шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття...повної загальної середньої,...професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих. З метою дотримання конституційного права на освіту, Закон «Про освіту» (ст.9) закріплює право кожної людини «на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів» [51].

У Статті 9. Закону України «Про освіту» визначено форми здобуття освіти. Наголошується, що «кожна особа має право здобувати освіту в різних формах або поєднуючи їх».

Основними формами здобуття освіти, що визначено у Законі, є:

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві);
- дуальна [51].

У Положенні про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти зазначено, що «можливість реалізувати право осіб на якісну та доступну освіту відповідно до їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду, незалежно від віку, місця проживання чи перебування, стану здоров'я, інвалідності, соціального і майнового стану, інших ознак і обставин, у тому числі тих, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти забезпечує організація дистанційного навчання у кожному навчальному закладі» [28].

Сьогодні у всьому світі дистанційне навчання один із перспективних напрямків розвитку освіти в умовах інформатизації та цифровізації суспільства. Такий вид навчання дозволяє забезпечити індивідуальну освітню траєкторію учня, а також неперервність освітнього процесу у випадках надзвичайних обставин, яким є карантин, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти.

Сьогодні для навчання за дистанційною формою учням не потрібно мати високий рівень досягнень (10-12 балів), бо таку можливість має будь-який учень для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Відповідно до законодавства України, держава гарантує забезпечення якості освіти, про що йдеться у Стаття 41. Закону «Про освіту». Зазначається, що «метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є:

- гарантування якості освіти;

- формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою;
- постійне та послідовне підвищення якості освіти;
- допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти [51].

У Законі наголошено на тому, що «система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти, включає:

- політику та процедури забезпечення якості власної діяльності;
- необхідні ресурси для організації процесів і процедур;
- зовнішній незалежний аудит діяльності (процесів і процедур) відповідних органів і установ» [51].

З метою забезпечення якості надання освітніх послуг здобувачам освіти, як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, необхідно здійснити ряд важливих заходів, які б зміцнили навчально-матеріальну базу, комп'ютеризацію навчальних закладів, запровадили інформаційні технології, забезпечили ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, запровадили нові економічні та управлінські механізми розвитку освіти» [47]. Виходячи з цього, перелічені завдання потребують невідкладного розв'язання, що потребує в кожному закладі освіти створювати умови для розвитку особистості протягом життя.

Розв'язанню глобальної проблеми, що склалася в освітній галузі з управління закладами загальної середньої освіти, сприяла ціла низка документів державного та місцевого характеру, рішення уряду, рекомендації Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони здоров'я, які надавалися з березня по жовтень 2020 року, щодо організації дистанційного й очного навчання в закладах освіти під час карантину.

Сприяння дотримання виконання основних положень державних документів та захисту прав у сфері освіти покладено на Службу освітнього омбудсмена. Основними завданнями якої є:

- 1) сприяння реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення права людини на здобуття якісної та доступної освіти;
- 2) здійснення заходів щодо додержання законодавства про освіту;
- 3) вжиття заходів для забезпечення належних умов для рівного доступу до здобуття освіти [20].

У ситуації невизначеності подальших дій щодо здійснення освітнього процесу центром «Освіт Аналітика» Київського університету імені Бориса Грінченка, створеного за підтримки ініціативи з розвитку аналітичних центрів Міжнародного фонду «Відродження» і Посольства Швеції було розроблено Аналітичну записку «Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину». Мета цього документу полягала в тому, щоб допомогти визначити основні шляхи вирішення окреслених нагальних проблем на різних рівнях управління [24].

Аналітична записка містить матеріали досліджень міжнародні практики функціонування шкіл під час пандемії, аналіз нормативно-правового регулювання освітнього процесу в Україні, стан і можливості технологічного забезпечення навчання в умовах карантину, стан готовності системи підвищення кваліфікації педагогів та виклики, які очікують освітян у новому навчальному році.

З метою з'ясування та розкриття особливостей організації навчального процесу на наступний рік Міністерство освіти і науки України спільно з ДНУ «Інститут модернізації освіти» надіслали Лист щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021-2022 навчальному році [22]. Інструктивно-методичні матеріали містять рекомендації для педагогічних працівників щодо викладання всіх навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти (початковій, базовій та старшій), практичне застосування яких дозволить чітко визначити форми а методи

навчальної роботи, використання сучасних комп'ютерних технологій. В них вказано на те, що обов'язковим є виконання вимог державних стандартів, незалежно від типів і форм власності.

Вирішення проблеми забезпечення вчителів та учнів технічними засобами для віддаленого навчання – це тільки половина завдання, оскільки важливим є й оволодіння навичками користування цими засобами, а саме, цифрова грамотність усіх учасників освітнього процесу.

Як зазначається у Концепції розвитку цифрових компетентностей, на сьогодні «здійснюється значна кількість освітніх заходів, які спрямовані на формування цифрових навичок, проте вони не мають системного характеру, забезпечують формування лише окремих навичок та не вирішують питань низького рівня володіння цифровими навичками в суспільстві та обізнаності щодо цифрових прав громадян» [53].

Так, Європейська комісія схвалила План дій щодо цифрової освіти на 2021-2027 роки, в якому увагу на двох сконцентровано увагу на двох важливих напрямках роботи:

- ✓ сприяння розвитку ефективної системи цифрової освіти (інфраструктура, зв'язок, технічні засоби, розвиток компетенцій викладацтва й учительства, високоякісний навчальний контент);
- ✓ покращення цифрових навичок (базові цифрові навички з раннього віку, боротьба з дезінформацією, забезпечення рівного доступу жінок та дівчат до цифрового навчання та інше) [53].

Задля успішної реалізації завдань вищеназваної програми розроблено заходи, які передбачають:

- 1) *нормативно-правове забезпечення* - запровадження правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян з урахуванням досвіду країн ЄС; розроблення та затвердження опису цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності) та

відповідних рамок цифрових компетентностей для основних професійних груп за сферами економічної діяльності;

- 2) *науково-методичне забезпечення* - розроблення методичних рекомендацій щодо застосування рамок цифрових компетентностей; створення системи індикаторів моніторингу розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві України;
- 3) *інформаційне забезпечення* - проведення інформаційних кампаній, спрямованих на популяризацію цифрових технологій в цілому та цифрових навичок та цифрових компетентностей, зокрема серед населення, на національному, регіональному та місцевому рівні [53].

З метою забезпечення прав педагогічних працівників у Положенні про дистанційну освіту вказано, що організація дистанційного навчання має здійснюватися у межах їх робочого часу [28].

У Листі Міністерства освіти і науки та ЦК Профспілки працівників освіти і науки «Про умови та оплату праці працівників закладів освіти і науки в умовах карантину» керівникам закладів освіти рекомендовано:

- забезпечити часткове переведення працівників закладів освіти на роботу в гнучкому та/або дистанційному режимі, відтермінувати проведення засідань, нарад та інших колективних заходів до стабілізації ситуації, за потреби забезпечувати їх проведення в онлайн режимі;
- забезпечити за наявності відповідних умов проведення навчальних занять за допомогою дистанційних технологій;
- не допускати примусового відправлення працівників у відпустки, зокрема без збереження заробітної плати, на період призупинення навчання;
- зберігати за працівниками на період карантину середню заробітну плату, розмір якої визначається згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 року № 100 «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати» [54].

Виходячи з посилення стану епідемічної небезпеки на території країни, у Листі Міністерства освіти і науки України «Про організацію освітнього процесу в закладах освіти під час епідемічної небезпеки» від 21.10.2021 року надано повторне рекомендації керівникам закладів освіти щодо проведення роз'яснювальної роботи серед педагогічних працівників «для організації проведення їх вакцинації, вжити невідкладних заходів щодо вакцинації педагогічних працівників закладів освіти, а також, по можливості, їхніх родичів та родичів здобувачів освіти; забезпечити можливість вакцинації педагогічних та інших працівників закладів освіти в існуючих пунктах щеплень у закладах освіти та виїзних мобільних вакцинальних сесій» [48].

1.3. Дистанційне навчання як альтернатива отримання освіти в період карантину

Повсюдне впровадження сучасних інформаційних технологій у повсякденне життя українських громадян ще на початку ХХІ століття послужило каталізатором для розвитку процесів пов'язаних з дистанційним навчанням. Інтернет як джерело інформації, зазначає О. Малінко, давно вже став реальністю, а розвиток телекомунікацій, без яких ця форма навчання немислима, йде швидкими темпами [24].

До складу організаційної структури системи дистанційної освіти України в різні часи протягом останніх двадцяти років входили різні установи: Рада з питань моніторингу розвитку дистанційної освіти при КМ України, координаційна Рада МОН України з питань дистанційної освіти, Український центр дистанційної освіти на базі КПІ, регіональні центри у Харкові, Львові, Одесі, Дніпропетровську, Хмельницькому. Сьогодні питаннями організації і впровадження дистанційної освіти займається департамент вищої освіти МОН України, Український інститут інформаційних технологій в освіті, структурні підрозділи деяких закладів вищої освіти [24].

У наш час, у зв'язку з поширенням COVID-19, вже вдруге, починаючи з березня 2020 року, оголошено про продовження карантину до 31 грудня 2021 року. На цей період навчання у закладах освіти переведено в онлайн формат. З метою збереження ходу навчального процесу та забезпечення його максимально доступним для всіх здобувачів освіти, розроблено інструменти дистанційного навчання. «Впровадження технологій онлайн-навчання в освітній процес, перехід до дистанційних форм навчання спрямовано на створення відкритої, доступної, безперервної, гуманістичної системи навчання, що сприяє підвищенню якості освіти» [6].

У Законі України «Про освіту» дистанційна форма здобуття освіти визначається як «індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [51]. У Законі також зазначено, що «кожен громадянин України має право на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів у порядку, визначеному законодавством» [51].

У Положенні про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти зазначено, що «дистанційне навчання – організація освітнього процесу в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій» [28].

Специфіка дистанційного навчання полягає в тому, що «учасники освітнього процесу територіально знаходяться поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії, коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою» [19].

Суб'єктами дистанційного навчання виступають здобувачі освіти, їх батьки, вчителі, які беруть безпосередню участь в освітньому процесі за дистанційною формою навчання з використанням сучасних інформаційних технологій.

Згідно з «Положенням про дистанційну освіту», школярі мають право на забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою, крім того, «не лише 30 відсотків навчального часу, передбаченого освітньою програмою закладу освіти, організовується в синхронному режимі» [19].

Особливості дистанційного навчання полягають в тому, зазначає Н. Андрусенко, що воно «спирається на принципи відкритого навчання та доступного для всіх охочих, хто бажає, в ній використовують різні навчальні комп'ютерні програми, які мають різне призначення, створюються інформаційні середовища для постачання навчального матеріалу та спілкування» [2].

Серед характерних особливостей дистанційного навчання можна виділити такі:

- гнучкість, яка проявляється у зручному місці та режимі, якщо зазначене дозволяє виконати всі вимоги навчального плану;
- модульність, що передбачає модульний принцип вивчення окремих навчальних предметів, а також навчання за індивідуальним навчальним планом;
- економічна ефективність, що проявляється в уніфікації навчального плану, зменшенні навантаження на навчальні площі, ефективному використанні технічних засобів навчання;
- нові професійні обов'язки вчителя, що проявляються у виконанні функції т'ютора щодо консультування учнів у складанні індивідуального плану навчання;

- використання технології дистанційного навчання, що передбачає сукупність методів, форм і засобів взаємодії в процесі самостійного засвоєння студентом навчального матеріалу) [24; 28].

Дистанційна освіта реалізується переважно через технології дистанційного навчання, які поділяються на педагогічні та інформаційні. Педагогічні технології дистанційного навчання відрізняються від традиційних, адже ґрунтуються на опосередкованому спілкуванні вчителя та учнів, що, по-перше, здійснюється шляхом телекомунікаційного зв'язку, та, по-друге, на основі методології індивідуальної роботи, тобто спеціально підготовленими електронними матеріалами. Інформаційні технології – це технології створення матеріалів, їх передавання та збереження, а також організації і супроводу процесу дистанційного навчання через засоби телекомунікаційного зв'язку [28].

В. Стрельників та І. Брітченко відмічають, що «перевага дистанційного навчання забезпечує систематичну й ефективну інтерактивність, причому не лише між вчителем та учнями, а й між учнями, незалежно від того, на якому носії представлений основний зміст навчання. Взаємодія здійснюється на основі комп'ютерних телекомунікацій: в наявності всі ознаки навчально-виховного процесу (викладач, підручник, засоби навчання, відповідні методи навчання й організаційні форми). Акцент тепер робиться на самостійні види навчальної діяльності і цей напрямок розумової діяльності учнів вважається пріоритетним» [28].

Як показує практика, «застосування комп'ютерних технологій потребує перегляду форм і методів навчальної діяльності учнів». Однак, зазначає В. Стрельников, слід пам'ятати, що «комп'ютерні технології є ефективним, але допоміжним засобом навчання в комплексі з іншими засобами. Застосування комп'ютерних технологій підвищує активність учнів, веде до перебудови навчального процесу в бік самостійної роботи» [59].

Тобто, технології дистанційного навчання являють собою комплекс освітніх, інформаційно комунікаційних (цифрових) технологій, що дають

можливість реалізувати процес дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти.

У Положенні про дистанційну освіту наголошено на обов'язковому врахуванні інтересів здобувачів освіти під час дистанційного навчання, а саме:

- організація освітнього процесу має забезпечувати регулярну та змістовну взаємодію вчителів з учнями;
- під час дистанційного навчання мають створюватися умови для забезпечення повноцінної участі в освітньому процесі осіб з особливими потребами з обов'язковим урахуванням індивідуальної програми розвитку;
- заклад освіти забезпечує регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також за потреби надання їм підтримки в освітньому процесі;
- для учнів, які не можуть взяти участь у синхронному режимі взаємодії з поважних причин, заклад забезпечує використання інших засобів комунікації, доступних для учнів – телефонного, поштового зв'язку тощо;
- організація освітнього процесу обов'язково здійснюється з дотриманням вимог щодо захисту персональних даних, а також санітарних правил і норм щодо формування розкладу навчальних занять, вправ для очей та постави, безперервної тривалості навчальної діяльності з технічними засобами навчання, часу для виконання домашніх завдань тощо» [28].

З метою ефективної організації навчання здобувачів освіти закладів освіти в умовах обмеження освітнього процесу рекомендовано використовувати форми дистанційного навчання (організація та реалізація освітнього процесу, за якого всі його учасники здійснюють екстериторіальну навчальну взаємодію за допомогою різних інструментів):

- електронної пошти (передавання текстів, графіків, аудіо та відео файлів);

- Viber (створення закритих груп, виконання однакових завдань, розв'язання навчальних проблем, обмін інформацією);
- блогів (форма спілкування, сприяє розвитку мовленнєвих навичок);
- форумів (форма спілкування, у т.ч. дистанційного, за наявності модератора);
- чатів (засіб оперативного спілкування; різновиди: текстовий, голосовий, аудіовідеочат та ін.);
- відео уроків (класно-урочна форма навчання в online режимі; MozaBook);
- веб-сервісів (додатки Google, середовище Classroom);
- електронних, інтерактивних, мультимедійних, підручників, посібників (колективна їх розробка засобами Learning Apps; електронні версії підручників (<https://www.ed-era.com/books/>, <http://kmmedia.com.ua/books/>, <https://e-pidruchnyky.net/>);
- віртуальних екскурсій (лабораторії, у т.ч. цифрові (<https://dixi.education/>), практикуми, бібліотеки, школи, вікторини (Quizizz);
- гіпермаркетів знань (сторінками Вікіпедії);
- студій онлайн-освіти Educational Era (<https://www.ed-era.com/>);
- тесторіумів (OnlineTest Pad);
- відео-конференцій (конференції реального часу в online режимі, дозволяють проводити заняття у «віддалених класах» із використанням унаочнення) тощо [4].

У методичних рекомендаціях щодо здійснення дистанційного навчання зазначено, які складові повинні мати веб-ресурси навчальних дисциплін (програм):

- методичні рекомендації щодо їх використання, послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо;

- документи планування навчального процесу (навчальні програми, навчально-тематичні плани, розклади занять);
- відео- та аудіозаписи уроків, лабораторних, практичних занять тощо;
- мультимедійні матеріали;
- термінологічні словники;
- практичні завдання із методичними рекомендаціями щодо їх виконання;
- віртуальні лабораторні роботи із методичними рекомендаціями щодо їх виконання;
- віртуальні тренажери із методичними рекомендаціями щодо їх використання;
- пакети тестових завдань для проведення контрольних заходів, тестування із автоматизованою перевіркою результатів, тестування із перевіркою викладачем;
- ігрові інтерактивні завдання із методичними рекомендаціями щодо їх використання;
- електронні бібліотеки чи посилання на них; бібліографії;
- дистанційний курс, що об'єднує зазначені вище веб-ресурси навчальної дисципліни (програми) єдиним педагогічним сценарієм [19].

Розв'язання вищезазначених проблем та відповідальність приймати рішення про те, чи переходить навчальний заклад на дистанційне навчання, була покладена на місцеві органи управління освітою відповідно щодо рішення уряду про визначення епідеміологічних зон. Водночас, організацію та форму дистанційного навчання визначає педагогічна рада кожного окремого закладу освіти [24].

Переваги технологій дистанційного навчання полягають в тому, що можуть використовуватися не тільки для проведення занять, а й консультацій, оцінювання, вивчення окремих тем з предмета.

Однак, для розв'язання цього питання, як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, «необхідно істотно зміцнити навчально-матеріальну базу, здійснити комп'ютеризацію навчальних закладів, впровадити інформаційні технології, забезпечити ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, запровадити нові економічні та управлінські механізми розвитку освіти» та «забезпечити «прискорений, випереджальний інноваційний розвиток освіти, а також створюватися умови для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя» [37].

Погоджуючись з Л. Штихно, зазначимо, що «дистанційна форма навчання потребує менше часу та енергії для засвоєння знань, є значно мобільною та комфортнішою, чим зумовлюється поширення дистанційної форми навчання в усьому світі. Впровадження дистанційної форми навчання в освітньому закладі має декілька переваг: дає можливість використати нові джерела фінансування, забезпечити навчання для більшої кількості здобувачів освіти без відповідного збільшення витрат, покращити імідж навчального закладу» [65].

Для організації онлайн-конференції та відеозв'язку з учнями існує певна кількість платформ і сервісів. Отже, навчання в такому форматі може здійснюватися не тільки під час карантину, а й в ситуаціях, коли учні з певних причин не можуть відвідувати навчальний заклад [23].

Виокремлюють комерційні та безкоштовні платформи дистанційного навчання та онлайн-сервіси. Безкоштовні платформи дистанційного навчання реалізуються на базі рішень Open Source. До їх числа належать такі: ATutor, Claroline, Dokeos, LAMS, Sakai, Moodle, ILIAS, Google Classroom та інші. Безумовно, до переваг безкоштовних платформ є відсутність необхідності внесення плати за їх установку, подальше використання, значне розповсюдження по всьому світу, можливість внесення змін.

У ході дистанційного навчання можна використовувати різні інструменти для оцінювання, наприклад: онлайн-тести з автоматичним зворотним зв'язком, за допомогою яких перевіряється рівень запам'ятовування інформації, відтворення або роботу з іншими гаджетами. Створити такі тести можна у сервісах: Quizlet, Google Forms, Kahoot, Pear Deck, Googl-формах.

Задля зручного ведення документації вчителя та учнів Міністерство освіти і науки України запустило пілотний проект – електронні класні журнали і цифрові щоденники для школярів [62]. Таким чином, заклади загальної середньої освіти, які перейдуть на користування електронними журналами, зможуть відмовитися від їх дублювання в паперовому вигляді. За необхідністю, «при подовженні карантинних обмежень, доведеться навчання продовжити дистанційно, а поява таких електронних матеріалів значно полегшить навантаження педагогів» [62].

Окрім забезпечення технічними засобами для віддаленого навчання, важливим є й оволодіння навичками користування цими засобами — цифрова грамотність учасниць освітнього процесу.

Одним із прогресивних документів останнього часу стала Концепція розвитку цифрових компетентностей. Основною метою якої є «визначення пріоритетних напрямів і основних завдань з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей, підвищення рівня цифрової грамотності населення, зокрема працездатних осіб, громадян похилого віку, малозабезпечених сімей, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп населення, в умовах розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства» [53]. Ця програма має бути реалізованою на період до 2025 року.

Серед переліку завдань цієї Концепції на першому місці є: формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу.

Продовження головної ідеї цієї програми знаходимо у Концепції нової української школи, в якій розкрито сутність поняття «інформаційно-цифрова компетентність» та наголошено на необхідності її формування в учнів. «Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене та водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для виконання поставлених завдань, а саме:

- створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні;
- інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці;
- розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [32].

Зволікання з розвитком дистанційної освіти та формуванням інформаційно-цифрової компетентності може призвести до зниження конкурентоспроможності української освіти у світовому просторі.

Висновки до розділу 1

На основі аналізу наукової літератури, нормативно-законодавчих документів, аналітичних міжнародних матеріалів з проблеми дослідження можна зробити наступні висновки:

1. У даний час в освіті формуються нові орієнтири, що пов'язані з об'єктивними причинами у країні та усьому світі – коронавірусною хворобою.

Незвичайна епідемічна ситуація, що склалася, потребувала термінового розв'язання багатьох причин у різних сферах життєдіяльності громадян України. Особливо це стосується освітньої галузі, оскільки специфіка

викладання в навчальних закладах полягає у тісному контакті вчителя та учнів, учнів між собою, адміністрації з батьками.

2. Керівники закладів загальної середньої освіти постали перед складним завданням – забезпечити повноцінне функціонування навчальних закладів в умовах карантинних обмежень та якість освітнього процесу для всіх здобувачів освіти. За умов термінового переходу на дистанційне навчання та на основі рекомендацій Міністерства освіти і науки України, сумісними зусиллями освітян у стислі терміни розроблено план дій керівника закладу освіти.

3. Право кожної людини на якісну та доступну освіту незалежно від місця проживання дитини, соціального походження, стану здоров'я, мови спілкування та інших факторів задекларовано у нормативно-правових документах: Конституції України, законі України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», інших актах законодавства у сфері освіти і науки та міжнародних договорах України, укладених в установленому законом порядку.

4. Оголошена перша хвиля карантину призвела до виявлення неготовності закладів освіти, у тому числі й загальних закладів, до різкого переходу на новий режим роботи для вчителів та незвичайний для учнів формат отримання знань – дистанційний.

6. Основними ознаками неготовності закладів загальної середньої освіти до роботи у дистанційному режимі стали: брак матеріально-технічної бази, відсутність управлінських навичок організації роботи в дистанційному форматі у керівників навчальних закладів, відсутність досвіду проведення занять у педагогічних працівників, а також недостатня забезпеченість методичними рекомендаціями керівників навчальних закладів щодо організації освітнього процесу в умовах карантину.

7. Для організації навчання здобувачів освіти закладів освіти в умовах карантинних обмежень всі заклади освіти перейшли на дистанційну форму навчання. Особливості дистанційного навчання проявляються у віддаленості

учасників освітнього процесу один від одного та не передбачають безпосередньої навчальної взаємодії.

9. У методичних рекомендаціях щодо здійснення дистанційного навчання зазначено, які складові повинні мати веб-ресурси навчальних дисциплін: методичні рекомендації щодо їх використання, послідовності виконання завдань, особливостей контролю; документи планування навчального процесу (навчальні програми, навчально-тематичні плани, розклади занять); відео- та аудіозаписи уроків; мультимедійні матеріали; практичні завдання із методичними рекомендаціями щодо їх виконання; пакети тестових завдань для проведення контрольних заходів, тестування із автоматизованою перевіркою результатів, тестування із перевіркою вчителем.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В УМОВАХ АДАПТИВНОГО КАРАНТИНУ (на прикладі ЗЗСО №25 м. Маріуполя)

У розділі надається досвід управління освітнім закладом на прикладі Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа І - ІІІ ступенів № 25 Маріупольської міської ради Донецької області», який розглядається в контексті роботи в умовах коронавірусної хвороби; висвітлюються особливості організації роботи з усіма суб'єктами освітнього процесу, наведено сучасні засоби ефективного управління освітнім закладом,

описано шляхи підвищення ефективності управління закладу загальної середньої освіти в умовах подовженого карантину.

2.1. Управління освітнім процесом у закладі загальної середньої освіти №25 м. Маріуполя в період карантинних обмежень

Управління та регулювання освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти №25 м. Маріуполя відбувається на основі законодавчих нормативних документів: Декларації прав людини, Конституції України, Законі України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Указів Президента: «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування і розвитку освіти в Україні», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття), Розпоряджень Голови обласної державної адміністрації з питань освіти. Перелік документів щодо забезпечення діяльності закладу загальної середньої освіти наведено у Додатку А.

У Комунальному закладі «Маріупольська загальноосвітня школа I - III ступенів № 25» навчається понад 500 учнів, працює 38 учителів, практичний психолог.

Відповідно до ст.. 37, 75, 76, 78, 79 Кодексу цивільного захисту України, до статті 30 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб, на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» на виконання листа МОН від 11 березня 2020 р. № 1/9-1554, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.03.2020 р. № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19», з метою недопущення поширення захворюваності серед дітей, підлітків, працівників школи на період адаптивного карантину у навчальному закладі з метою організації та

проведення занять, забезпечення неперервності освітнього процесу видано наказ керівника «Про впровадження дистанційної роботи на період карантину» від 17.03.2020 р. №51 [33; 34].

На підставі наказів керівника ЗЗСО №25 Кіор О.В. «Про запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» від 12.03.2020 р. за №19, «Про внесення змін до Наказу » від 12.03.2020 р. «Про запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» від 30.03.2020 року №54, здійснюється освітня діяльність навчального закладу [40].

Беручи до уваги методичні рекомендації Міністерства освіти та науки України, надані в листі «Про організацію роботи під час карантину та проведення дистанційного навчання» від 23 березня 2020 року № 01-15/842, слід звернути увагу на те, що освітній процес є особливим в контексті нових реалій та викликів, що постали перед країною, педагогічним працівникам необхідно приділяти особливу увагу захисту дітей у закладі освіти та за його межами.

На основі цього наказу з 17.03.2020 по 20.03.2020 року запроваджено дистанційну роботу педагогічних працівників, які мають технічні можливості для організації дистанційної освіти вдома. Для виконання цього наказу всі працівники склали план роботи на період дистанційного навчання дома та надали його заступнику директора з навчально-виховної роботи.

У «Пам'ятці роботи вчителів у віддаленому режимі» зазначено, що відповідно до наказу педагогічні працівники упродовж робочого часу зобов'язані:

1. Не покидати межі міста Маріуполя.
2. Виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором, згідно з наданим планом роботи.
3. Відповідати на дзвінки адміністрації школи.
4. Проводити дистанційні навчання за допомогою дистанційних технологій відповідно до календарного планування.
5. Перевіряти електронну пошту та оперативно відповідати на місці.

Заступник директора з навчально-виховної роботи Л.Ю. Бутрименко в рамках своїх повноважень повинна щоденно дистанційно перевіряти виконання вищезазначеними педагогічними працівниками плану роботи. У разі порушення педагогічним працівником без поважної причини вимог даного наказу надати відповідну записку директору школи, в якій ініціювати скасування режиму дистанційної роботи дома (у такому разі на підставі наказу з наступного робочого дня працівник повинен працювати на робочому місці). Контроль за виконанням наказу залишається за керівником закладу загальної середньої освіти [34].

У зв'язку з новою хвилею епідемії з метою запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби серед учнів та працівників закладу освіти

департаментом освіти міської ради від 18.10.2021 року № 274 видано наказ «Щодо введення карантинних обмежень у закладах освіти підпорядкованих департаменту освіти Маріупольської міської ради» [39].

На основі наказу департаменту керівником закладу освіти №25 видано наказ про «Організацію навчання учнів 1-11-х класів закладу освіти з 23.10.2021 року до 29.10.2021 року з використанням дистанційних технологій, що передбачав наступне:

1. Здійснити заходи щодо організації навчання з учнями з використанням можливостей інтернет-ресурсів та шляхом дистанційного навчання (онлайн-уроки, відео-лекції, відео-конференції тощо), з записом до класних журналів по фактично відпрацьованому часу вчителями-предметниками.
2. Відмовитись від проведення та участі у масових заходах освітнього наукового, соціального, спортивного та мистецько-розважального характеру на території закладу освіти.
3. Запровадити дистанційну роботу на дому з 23.10.2021 до 29.10.2021 року з наступними педагогічними працівниками, які мають технічні можливості для організації дистанційної освіти на дому» [34].

Структура навчального року, тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, інші форми організації освітнього процесу встановлюється закладом освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою.

Заступнику директора з адміністративно-господарчої частини Бондаренко Н.В. необхідно забезпечити неухильне дотримання у закладі вимог протиепідемічного дезінфекційного, санітарно-гігієнічного режиму.

Оплату праці працівників під час карантину проводиться відповідно до положень Кодексу законів про працю України та Колективного договору [54].

Згідно з постановою Головного державного санітарного лікаря, освітній процес у 2021/2022 навчальному році у закладі загальної середньої освіти № 25 організовано з неухильним дотриманням протиепідемічних заходів на період адаптивного карантину до 31 грудня 2021 року [43]. Рішення про продовження адаптивного карантину та режиму надзвичайної ситуації до 31 грудня 2021 року прийнято кабінетом Міністрів України. Однак, терміни карантину постійно змінюються залежно від епідеміологічної ситуації в країні.

На період роботи закладу освіти в умовах карантинних обмежень кожен учасник освітнього процесу повинен мати уявлення про зони відповідальності, що закріплені за ним, тобто виконання певних повноважень педагогічними працівниками – адміністрацією, класними керівниками, вчителями - в межах, що передбачені професійною діяльністю (Див. табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Розподіл зон повноважень педагогічних працівників на період карантину

№/ №	Учасник освітнього процесу	Зона відповідальності
---------	----------------------------	-----------------------

1.	Адміністрація закладу освіти	<p>1.1. Створення освітньої політики організації освітнього процесу в умовах карантину, зважаючи на технічні можливості школи, кожного вчителя та учнів</p> <p>1.2. Добір, встановлення на власний сервер чи хмару та забезпечення технічної підтримки освітньої платформи (вебсайту, хмарних технологій, репозиторія тощо)</p> <p>1.3.Забезпечення безпеки особистих даних всіх учасників освітнього процесу та навчальних матеріалів</p> <p>1.4. Добір та визначення мінімальної кількості цифрових технологій для використання вчителем та учнями в додаток до освітньої платформи</p> <p>1.5.Підвищення кваліфікації вчителів з питань: користування встановленою освітньою платформою, обраними цифровими технологіями для впровадження у навчальний процес. Впровадження інноваційних педагогічних технологій - перевернуте навчання, взаємонавчання, формувальне оцінювання, тощо</p> <p>1.6.Забезпечення контролю навчання батьків щодо використання освітньої платформи та обраними цифровими інструментами для учнів початкової та середньої школи</p>
2.	Класний керівник	<p>2.1.Інформування батьків про порядок здійснення дистанційного навчання, розповсюдження кодів доступу до гуглкласу, відео конференцій</p> <p>2.2. Контроль відвідування учнями відеоконференцій, активність в асинхронному режимі, своєчасної обробки інформації від вчителів-предметників щодо стану виконання завдань вчителів та рівнем навчальних досягнень учнів</p> <p>2.3.Консультавання батьків та учнів щодо обраної закладом платформою, цифровими технологіями, електронними щоденниками</p> <p>2.4.Підготовка навчального та дидактичного матеріалу в цифровому форматі</p>
3.	Вчитель	<p>3.1.Підготовка критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів</p> <p>3.2. Розміщення та постійне оновлення навчальних та дидактичних матеріалів на шкільній освітній платформі чи хмарному середовищі</p> <p>3.3. Навчання учнів щодо використання освітньою платформою та обраними цифровими інструментами</p>

Відповідно до визначення зон відповідальності педагогічних працівників у закладі загальної середньої освіти № 25 розроблено Порядок дій щодо переходу на дистанційне навчання на час обмежувального періоду в умовах карантину та відновлення освітнього процесу у звичному режимі.

Визначено Алгоритм дій адміністрації ЗЗСО №25 з переходу на дистанційне навчання на час обмежувального періоду в умовах карантину, який складається з таких напрямків: організаційно-координаційний напрям, соціально-психологічний, технічний, методичний.

Зміст організаційно-координаційного напрямку управління освітнім процесом складається з попередньо визначених завдань, а саме, коли:

- Збирається інформація по класно з кодами доступу до гуглкласу.
- Заповнюється таблиця з електронними адресами учнів для організації комунікації.
- З'ясовується кількість учнів в класі які можуть забезпечити он-лайн навчання в синхронному та асинхронному режимі, тільки з підручниками та уроками по ТВ.
- Створюється «антикризова команда», яка буде комунікувати з учасниками освітнього процесу через канал/чат (заступники, практичний психолог, соціальний педагог).
- Забезпечується розробка фахівцями закладу пам'ятки для батьків учнів щодо організації роботи дитини за комп'ютером та збереження її здоров'я під час онлайн-навчання.
- Готуються проекти наказів з розглядом питань:
- про запровадження гнучкого режиму роботи, перехід на навчання з елементами дистанційного під час призупинення освітнього процесу, про визначення графіку роботи вчителів з учнями, обов'язковість знаходження на зв'язку, в он-лайн в режимі в межах особистого робочого часу;

- про порядок опрацювання, розгляду письмових звернень, запитів щодо надання публічної інформації, особистого прийому громадян та допуску до приміщення закладу;
- про ведення журналу реєстрації он-лан індивідуального обліку робочого часу;
- про обов'язковість використання електронного журналу під час дистанційного навчання в період обмежувального терміну;
- про середовища, розклад та форми проведення уроків на дистанційному навчанні під час обмежувального періоду в умовах карантину;
- про розподіл обов'язків при організації дистанційного навчання час обмежувального періоду в умовах карантину між заступниками директора (заповнення сторінки сайту, розміщення, обробка інформації від вчителів, батьків, тощо);
- про визначення часу та комунікаційного засобу для проведення оперативних нарад, педагогічних рад.

Інформаційно-комунікативна діяльність адміністрації закладу освіти на момент введення обмежень складається з наступних завдань:

- проводиться інформаційна робота з повторення алгоритмів роботи класного керівника, вчителя-предметника;
- адаптується розклад до навчання з елементами дистанційного (визначаються уроки та форми їх проведення, середовища проведення);
- складається таблиця з посиланнями на відеоконференції за розкладом;
- створюється на сторінці сайту посилання на сторінку «Дистанційне навчання», електронні журнали, гуглклас;
- активується на сторінці «Дистанційне навчання» форми:

- для введення інформації про зміст навчальної роботи (теоретична, практична, зворотній зв'язок), обговорюється термін заповнення (в п'ятницю на новий тиждень);
- для введення інформації вчителями-предметниками про стан виконання завдань на тижні (кількісні показники виконання);
- заповнюється он-лайн документ з кількістю учнів, які прийняли участь в вебінарі;
- гаряча лінія, форма для зворотного зв'язку з батьками (опитування щодо якості проведених занять, повідомлення про проблеми, запитання, скарги) (заповнюється за потреби);
- запроваджується проведення інформаційної кампанії з учасниками освітнього процесу з популяризації дистанційного навчання в період обмеження через шкільний сайт, фейсбук, групи в месенджерах.

Контрольно-регулюючі дії керівника закладу освіти протягом карантину.

1. Щотижневий контроль адміністрації закладу освіти №25 за виконанням роботи педагогічного колективу складається з таких завдань:

- перевірка звітів обліку роботи вчителів, перевірка заповнення електронних журналів, заслуховування звітів керівників шкільних методичних об'єднань або окремих вчителів та обмін досвідом роботи під час он-лайн нарад;
- контроль роботи класних керівників за організацією дистанційного навчання в період обмеження у ввірених класах (розповсюдження посилань, контроль відвідування, виконання завдань, розбір скарг, повідомлень, запитань від вчителів-предметників, батьків, учнів);
- підготовка щонедільних звітів з проходження дистанційного навчання;
- перевірка навчального контенту надісланого вчителями для розміщення на сайті.

Попередні Дії адміністрації закладу освіти спрямовано на невідкладні організаційні питання:

- видання наказів про перехід на дистанційне навчання, запровадження ведення електронного журналу;
- затвердження графіку чергування адміністрації, графіку проведення оперативних нарад (відео конференцій) для класних керівників, вчителів-предметників, ведення журналу присутності на нарадах, визначення часу спілкування он-лайн з батьками;

На початку кожного тижня керівник закладу освіти здійснює контроль щодо:

- впровадження елементів дистанційного навчання на період карантину із залученням хмарного середовища закладу освіти, шкільного сайту, комунікаційних програмних засобів;
- уточнення розкладу занять відповідно до роботи в асинхронному та синхронному режимі;
- надання консультацій вчителям та класним керівникам щодо заповнення форм та розповсюдження посилань серед учнів та їх батьків (за потреби);
- проведення оперативних нарад через обраний засіб комунікаційного зв'язку.

Впродовж усього тижня керівник освітнього закладу в межах повноважень спрямовує свою роботу на:

- забезпечення контролю за здійсненням вчителями дистанційного навчання та учнями та участі учнів в ньому;
- контроль якості навчального контенту, що готують вчителі-предметники; підготовка матеріалів для класних керівників щодо виконання завдань учнями впродовж тижня (обробка заповнення форм);
- здійснення аналізу вивчення думок учнів та батьків з даного питання та доведення інформації до колективу;
- проведення методичних заходів відповідно до плану роботи.

У кінці тижня керівник аналізує результати освітнього процесу з метою їх оприлюднення на сайті, що включає:

- підведення підсумків роботи на поточному тижні;
- підготовка матеріалів, заповнення таблиць для розміщення на сторінці сайту; контроль за роботою вчителів-предметників та класних керівників (дотримання розкладу, накопичення оцінювань, тощо);
- звітування директора про стан дистанційного навчання, активність учнів, роботу з батьками.

Після зняття карантинних обмежень та виходу школярів на заняття проводиться:

- підведення підсумків дистанційного навчання (проект наказу);
- контроль перенесення до паперового класного журналу (контроль терміну, змісту);
- контроль якості знань учнів з навчального матеріалу, що вивчався під час дистанційного навчання.

Для кожної категорії педагогічних працівників визначено порядок дій, тобто алгоритм виконання певної роботи: на початку тижня, впродовж тижня, у кінці тижня та після зняття карантинних обмежень. Охарактеризуємо їх.

Порядок дій класного керівника.

Порядок дій класного керівника з переходу на дистанційне навчання та відновлення освітнього процесу у звичному режимі є найбільш складним та відповідальним, оскільки від його оперативності та своєчасності донесення інформації залежить якість здійснення навчання. Порядок дій класного керівника передбачає попереднє:

- створення електронного журналу, ознайомлення батьків та учнів з персональними логінами та паролями, алгоритмом роботи в середовищі;

- отримання інформації про технічні можливості учнів для дистанційного навчання (розробка алгоритму отримання завдань при відсутності технічного забезпечення); розповсюдження серед учнів та батьків інформації про коди доступу до гуглкласів;
- інформування батьків про наявність сторінки на сайті школи «Дистанційне навчання» та інформації, яку можна там отримати.

На момент введення обмежень класний керівник надсилає повідомлення батьків про зміну режиму навчання, поновлення паролів та логінів (за потреби), інформаційна робота щодо організації навчання.

Крім того, на початку кожного тижня класним керівником здійснюється наступна робота від якої залежить результативність якості процесу навчання:

- ранкова перевірка учнів (проводження он-лайн опитування щодо стану здоров'я учнів), ознайомлення з розкладом уроків-відеоконференцій, повідомлення про результативність попереднього тижня;
- розповсюдження інформації та посилань на навчальні матеріали через комунікаційні програмні засоби;
- системна інформаційна робота з чіткого визначення термінів виконання завдань (з використанням он-лайн сервісів, мереж, електронної пошти, тощо).

Впродовж тижня класний керівник здійснює комунікативні заходи з батьками учнів наступного порядку:

- проведення індивідуальних консультацій батьків (засобами он-лайн сервісів, мереж, електронної пошти, тощо), підтримка учнів у навчанні, виконання виховної функції, участь у методичних заходах;
- проведення інформаційних бесід з батькам та учнями щодо попередження розповсюдження гострої респіраторної хвороби спричиненої коронавірусом і гострих респіраторних інфекцій,

необхідності спостереження за дітьми дома та діях у разі виникнення проявів захворювання;

- забезпечення проведення години он-лайн спілкування учнів (батьків за потреби) 1 раз на тиждень.

Підведення підсумків процесу навчання у кожному класі відбувається в кінці кожного тижня, а саме:

- обробка інформації від заступника директора з НВР за результатами відвідування уроків, виконанні домашніх завдань (через хмарне середовище), контролю навчального поступу учнів;
- проведення індивідуальних бесід з батьками щодо навчання на поточному тижні; розсилка виписки оцінок (кожного другого тижня).

Оскільки карантинні обмеження протягом 2020-2021 років періодично знімалися, то класний керівник після зняття цих обмежень обов'язково здійснював роботу щодо:

- інформування учнів та батьків про відновлення очного навчання;
- оформлення виписок оцінок, які отримали учні під час дистанційного навчання;
- контроль перенесення записів до класного журналу інформації з електронного журналу;
- контроль стану відвідування, контроль наявності медичних довідок учнів, які повідомляли про хворобу під час дистанційного навчання в обмежувальний період.

Порядок дій вчителів – предметників.

На період оголошення карантину та переходу на дистанційне навчання визначено Дії вчителів, які викладають предмети навчального плану. Їх завдання полягало у заздалегідь зробленою роботою зі:

- створення гул класів, вибіру засобів комунікаційного зв'язку з учнями, ведення контентного наповнення сторінок сайту та гуглкласів;

- підготовки місць для зберігання робіт учнів на корпоративному хмарному середовищі;
- заповненні електронного журналу (тема, домашнє завдання);
- заповненні форм на сторінці «Дистанційне навчання» для учнів (щотижня, за графіком)
- пошуку навчального відеоматеріалу, практичного змісту, продумуванні зворотного зв'язку для перевірки засвоєння навчального матеріалу.

Впродовж тижня вчителі виконували всі види робіт, що пов'язані з підготовкою та проведенням уроків, а саме:

- виконання функціональних обов'язків, перевірка робіт, виставлення оцінювань;
- ведення журналу індивідуального обліку робочого часу, електронного журналу;
- системна інформаційна робота з чіткого визначення термінів виконання завдань (з використанням он-лайн сервісів, мереж, електронної пошти, тощо);
- пошукова робота, підготовка теоретичних та практичних матеріалів (відео, презентації, тощо) відповідно до календарного планування.

У кінці кожного тижня вчителі-предметники обов'язково працювали з документацією, аналізували результати та підводили підсумки своєї роботи, які полягали у таких видах робіт як:

- заповнення форми хмарного середовища закладу щодо завдань учнів з урахуванням розкладу уроків (на тиждень, по класно) на наступний тиждень;
- створення відеоконференцій за графіком і надання посилань заступникам директора для формування розкладу на наступний тиждень;

- заповнення форми стосовно статистичної інформації щодо активності учнів під час виконання запропонованих завдань на навчальному тижні через комунікативні можливості хмарного середовища закладу.

Після зняття карантинних обмежень вчителі здійснюють перенесення інформації з електронного журналу до паперового журналу впродовж визначено часу; організацію оглядового повторення навчального матеріалу за період дистанційного навчання.

З метою організації освітнього процесу та своєчасного інформування педагогів, учнів, їх батьків про роботу навчального закладу на період карантину, на офіційному сайті закладу освіти № 25 створено розділ «Графік освітнього процесу під час карантину».

У більшості закладів загальної середньої освіти областей України створено сайти для зручності інформування учасників процесу та комунікації. Структура цього розділу містить необхідні елементи, а саме: клас, в якому навчаються учні, навчальна тема, посилання на електронні ресурси, практичні завдання, терміни їх виконання, посилання на час проведення вебінару, електронна адреса навчального закладу, вчителя, на яку потрібно надсилати виконані домашні завдання.

Третя хвиля коронавірусної хвороби змусила подовжити карантинні обмеження. У зв'язку з цим навчання учнів 1-11-х класів закладу освіти з 01.11.2021 року відбувається з використанням дистанційних технологій до особливого розпорядження. У зв'язку з подовженням періоду карантину в закладах освіти керівником видано наказ «Про продовження дистанційної роботи на період карантину».

У закладі освіти проводиться систематичне оновлення та підтримання в актуальному стані інформації, що підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті.

2.2. Діагностика результативності діяльності закладу освіти в період карантину

Доступ до Інтернету та комп'ютерне забезпечення закладу освіти є найважливішою вимогою реалізації дистанційного навчання. У ЗЗСО №25 є комп'ютерний клас на 15 посадкових місць, крім того, вчителі початкової школи забезпечені комп'ютерами згідно вимог нової української школи, та персональні комп'ютери в класах мають декілька вчителів-предметників.

Діагностика результативності діяльності закладу освіти в період карантину здійснювалась за допомогою різноманітних методів, серед яких:

- бесіди з педагогами з питань організації освітнього процесу в період карантину;
- аналіз методичної роботи щодо вдосконалення володіння цифровими навичкам педагогів;
- анкетування педагогів.

Необхідними складовими для здійснення дистанційного навчання в освітньому закладі мають бути:

- наявність у вчителів і учнів якісного доступу до Інтернету;
- наявність у вчителів і учнів необхідного технічного забезпечення (комп'ютерів, ноутбуків, планшетів, смартфонів тощо), а також відповідного програмного забезпечення;
- достатній рівень розвитку у вчителів і учнів цифрової компетентності, яка уможливує вирішення завдань освітнього процесу;
- доступ до освітнього контенту в Інтернеті тощо.

Проаналізуємо стан технологічного забезпечення закладу загальної середньої освіти з цих позицій.

Заклад загальної середньої освіти №25 має доступ до мережі Інтернет та ширококутне підключення із швидкістю передачі даних 30—100+ МБіт/с, що уможливує якісну роботу з відео, аудіо, графікою, реалізацію інтерактивних технологій навчання. У порівнянні з іншими областями

України в контексті доступу ЗЗСО до Інтернету, у Донецькій області відмічена позитивна статистика.

Забезпеченість комп'ютерами учнів показала, що в основному 80% учнів забезпечені комп'ютерною технікою, але у сім'ях, де більше ніж двоє дітей, виникли проблеми одночасного користування комп'ютером. Навіть сучасні ноутбуки, планшети, смартфони є далеко не у всіх учнів та здійснювати навчання через відео зв'язок, наприклад, з телефону дуже незручно. При доступі до Інтернету вчителі та учнів зазначають, що виникають певні проблеми в контексті наявності технічного та програмного забезпечення, що ускладнює реалізацію освітнього процесу. Кожний четвертий респондент стверджує, що не має необхідних технічних можливостей для якісної реалізації освітнього процесу. Крім того, 9,2% опитаних оцінюють наявні технічні можливості як вкрай незадовільні.

Дистанційна освіта можлива за наявності якісного Інтернету, відповідних гаджетів та обов'язкової мотивації у школярів. Крім того, користування технічними засобами в учнів початкової школи викликають певні труднощі. Вчителі початкових класів відмічають, що учням необхідна допомога батьків, які повинні мати відповідний рівень освіти і достатньо часу, щоб приділяти увагу дітям і допомагати з навчанням, пояснювати, мотивувати, зацікавлювати.

З метою організації освітнього процесу та своєчасного інформування педагогів, учнів, їх батьків про роботу навчального закладу на період карантину, на офіційному сайті закладу освіти створено розділ «Графік освітнього процесу під час карантину» для зручності інформування учасників процесу та комунікації. Структура цього розділу містить необхідні елементи, а саме: клас, в якому навчаються учні, навчальна тема, посилання на електронні ресурси, практичні завдання, терміни їх виконання, посилання на час проведення вебінару, електронна адреса навчального закладу, вчителя, на яку потрібно надсилати виконані домашні завдання.

Серед педагогічних працівників закладу освіти було проведено анкетування з метою визначити проблемні моменти у організації навчання у режимі віддаленості (див. Додаток Б).

На питання «Які канали зв'язку з учнями використовували вчителі закладу освіти під час дистанційного навчання та з якою метою?» було отримано наступні відповіді, які занесено до таблиці 2.2. (Див. таб.2.2.).

Таблиця 2.2.

Використання інформаційних програм в освітньому процесі

Назва платформи	Призначення застосування
Google Classroom, Moodle, Edmodo	Для здійснення освітнього процесу
ZOOM, Skype, Google Meet	Сервіси для організації зв'язку (проведення конференцій, спілкування онлайн, застосування функції «Демонстрація екрану»)
Facebook Messenger, Viber, Telegram	Сервіси месенджери для організації комунікування
Box, GooleLrive, Dropbox	Хмарні сервіси для роботи з діловою документацією

Для здійснення зв'язку з учнями у період локдауну педагогами навчального закладу використовуються декілька каналів. У більшості вчителі користуються такими платформами для проведення занять - Google Meet, Zoom. Вони мають певні характеристики, які майже повністю задовольняються потреби вчителя при викладанні навчальних предметів. Платформа Zoom підходить як для індивідуальних, так і для групових занять. Використання цих програм пов'язано з їх перевагами серед яких виділимо найголовніші:

- ✓ значна кількість учасників у безкоштовному пакеті;
- ✓ доступний вибір платформ (Android, iOS, браузер Chrome, Mozilla, Firefox, Apple, Safari, Microsoft Internet Explorer, Microsoft Edge);

- ✓ широкі можливості для приєднання (через браузер, мобільний додаток, Google Календар, за допомогою URL або коду зустрічі тощо);
- ✓ можливість запису відеозустрічі, демонстрації документів та вікон програми, перегляд контенту з високою роздільною здатністю, підтримка масштабування в мобільному додатку.

Отже, зручність платформ проявляється коли в родині не один учень і одночасно треба виходити на зв'язок зі вчителем, оскільки на всіх не передбачено персональних комп'ютерів вдома..

У переважній більшості саме для спілкування з учнями та їхніми батьками використовують месенджери (Viber, Whatsapp, Telegram), що дозволяє завжди бути за зв'язку з ними та передати своєчасно необхідні повідомлення.

Для організації вебінарів, відеоконференції використовують Zoom, Google Meet, та Skype. У закладі освіти всі наради під час карантинних обмежень проводились у режимі он-лайн. Зручність такого види зв'язку дозволяє педагогам оперативно включатися в роботу, витратити меншу кількість часу на наради, оперативки з більшою результативністю у роботі.

Під час обмеженого доступу до закладів освіти все одно здійснюється робота з поточною документацією. З цією метою для організації спільної роботи з документами було використано програму G Suite: заповнення електронних журналів учителями, передача статистичних даних у вигляді таблиць та інші види звітності

За період карантину почали активно використовуватись спеціальні навчальні програми (LearningApps, Microsoft Teams, Google Classroom, Moodle). Однак не всі програми використовуються, оскільки кожен учитель обирає для себе найбільш зрозумілий та доступний варіант проведення занять з учнями.

Третя хвиля коронавірусної хвороби змусила подовжити карантинні обмеження. У зв'язку з цим навчання учнів 1-11-х класів закладу освіти з 01.11.2021 року відбувається з використанням дистанційних технологій до

особливого розпорядження. У зв'язку з подовженням періоду карантину в закладах освіти керівником видано наказ «Про продовження дистанційної роботи на період карантину». У закладі освіти проводиться систематичне оновлення та підтримання в актуальному стані інформації, що підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті.

Якість навчання залежить від рівня розвитку у вчителів та учнів цифрової компетентності, володіння інформаційними навичками, що уможливорює вирішення завдань освітнього процесу.

З метою з'ясування стану володіння цифровими навичками було проведено опитування серед вчителів у ході дослідження нами було запропоновано вчителям відповісти на запитання: «Як Ви оцінюєте свій рівень володіння інформаційними навичками для здійснення дистанційного навчання». Отримані результати після опрацювання відображено наочно на рис. 2.1. (Див. рис.2.1).

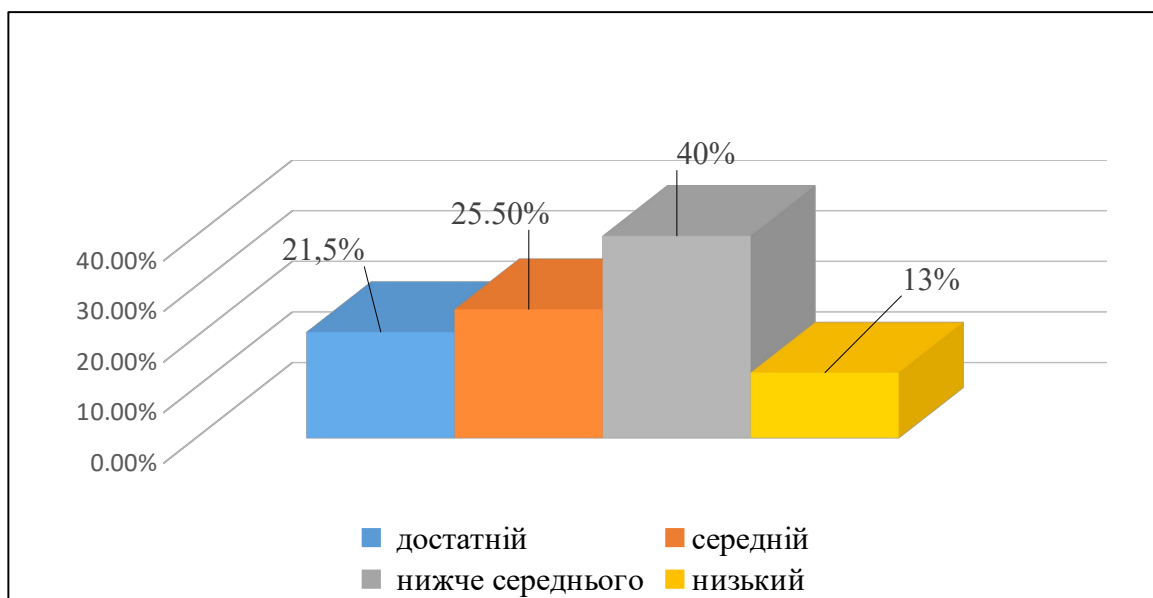

Рис. 2.1. Рівні володіння інформаційними навичками вчителів

Результати опитування педагогів показали, що 21,5% респондентів, з числа опитованих, вважають рівень володіння достатнім щодо здійснення навчання в дистанційному режимі; 25,5%, від числа педагогічних працівників, визначають свій рівень володіння комп'ютерними технологіями

як середній; 40 % респондентів визначили, що володіють цифровими навичками нижче середнього рівня, а 13% - як низький. Дані, які було нами отримано під час опитування вчителів, співпадають з оцінкою володіння цифровими навичками в країні [57].

Якщо проаналізувати рівень володіння цифровими навичками у розрізі вікових категорій вчителів, то можна спостерігати тенденцію послаблення попиту на оволодіння цифровими навичками залежно від віку опитуваних: чим старші респонденти, тим менший відсоток осіб, які достатньо володіють основами цифрової грамотності. Це пояснюється тим, що для молодого покоління оволодіння цифровими навичками є достатньо актуальним.

З метою вирішення проблеми недостатнього володіння інформаційними технологіями педагогічних працівників необхідні рішучі дії керівництва. У ході дослідження респондентам було поставлено запитання «Яка підтримка з питань організації дистанційного навчання надавалась педпрацівникам Вашого закладу?».

З метою підвищення рівня володіння інформаційними навичками вчителів закладу освіти, було проведено ряд заходів щодо ознайомлення з методиками дистанційного навчання та розвитку їхніх цифрових навичок. Попередня аналітична робота сприяла тому, що було визначено декілька напрямків опанування комп'ютерними технологіями.

Підтримка організації дистанційного навчання надавалась педагогічним працівникам закладу освіти у вигляді необхідних консультацій своїм колегам, консультування з проблемних питань забезпечення дистанційного навчання; навчання щодо організації дистанційного навчання для вчителів, які цього потребували; роз'яснень та рекомендацій щодо дистанційної організації освітнього процесу;

Серед форм методичної роботи щодо вдосконалення володіння навичками роботи з різними програмами було проведено: семінар-тренінг «Онлайн-ресурси як один з інструментів інтерактивного педагога», вебінари, семінари-практикуми. Однією з форм вдосконалення знань та вмінь, які

сприяють підвищенню рівня володіння інформаційними технологіями є самоосвіта. У допомогу оволодіння педагогами інформаційними технологіями портал «Дія» запустив освітній серіал «Цифрові навички для вчителів»; цикл вебінарів під час карантину COVID-19 підготував Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Наявність інформації (інформаційних матеріалів, ресурсів) для ефективної організації дистанційного навчання має визначальне значення. Під час карантину на державному рівні розроблено серію телеуроків для учнів закладів загальної середньої освіти. На запитання «Чи використовували вчителі закладу освіти телеуроки, пропонувані національною програмою Всеукраїнська школа онлайн для організації дистанційного навчання?» було отримано наступні відповіді. Перегляд телеуроків не завжди проводився на уроці, оскільки необхідне живе спілкування з учнями, бачити їх реакцію на розуміння нового матеріалу та інші моменти. В освітньому процесі під час карантину використовувалися інтерактивні підручники Edera. Ці підручники розроблено для таких навчальних предметів як: математика, біологія, українська мова, історія України, фізика, географія, біологія. Тобто вчитель рекомендував учням звертатися до цих підручників за електронним посиланням: <https://www.ed-era.com/books/>. Розроблено Новою школою навчальні диски для школярів (каталог ресурсів всіх предметів) <http://novashkola.com.ua/> Електронні версії підручників <https://e-ridruchnyku.net/>. Адже не всі вчителі використовували Інтернет ресурси за різними причинами, у більшості бракувало досвіду роботи. Перелік освітніх джерел та онлайн платформ на допомогу педагогам в організації дистанційного навчання наведено у додатку В. (Див. Додаток В).

На запитання «Якої інформації (інформаційних матеріалів, ресурсів) бракувало педпрацівникам для ефективної організації дистанційного навчання?» було отримано наступні відповіді.

Організація педагогічного процесу під час карантину мала певні труднощі, особливо у перший локдаун, коли проведення засідань

педагогічної ради відбувалися в режимі онлайн. Бракувало досвіду роботи у віддаленому режимі і керівникові, і вчителям, і учням. Найбільш це стосувалося педагогів, які не дуже добре володіли навичками роботи з інформаційними джерелами та не мали вдома комп'ютерної техніки. Особливо важко було проводити заняття у початкових класах, оскільки діти не володіють навичками роботи за комп'ютером взагалі і батьки були змушені сидіти поруч з ними задля виконання технічного налагодження програми та регуляції зв'язку. Спеціалізоване навчання для вчителів навичкам роботи у дистанційному форматі проводилося на базі закладу освіти та окремі заняття - в онлайн. Інформації щодо проєкту «Всеукраїнська школа онлайн», а саме, роз'яснювальної роботи серед вчителів щодо ознайомлення з можливими ресурсами його використання в освітньому процесі; інформації про відкриті освітні ресурси; розробки методичних рекомендацій щодо роботи з ними.

З труднощами стикнулися в організації та проведенні під час карантину батьківських зборів: зустрічі проводилися онлайн на платформі Zoom. У кожному класі є свій чат для батьків, куди виносилися для обговорення проблемні та термінові для розгляду питання, що пов'язані з організацією навчання, виконання домашніх завдань, форм контролю та інші.

2.3. Шляхи вдосконалення роботи з управління освітнім процесом під час карантину

Аналіз проблем, що пов'язані з організацією освітнього процесу закладу загальної середньої освіти, та досвід управління закладами освіти дозволив узагальнити цей матеріал і визначити подальші напрямки роботи. Враховуючи недоліки в управлінні закладами освіти в період першого локдауну, необхідно забезпечити:

1. *Організаційно-інформаційний напрямок управління освітою.* Для виконання цього завдання необхідно здійснити вдосконалення нормативно-правового та інформативно-інструктивного забезпечення. Визначити

алгоритм дій щодо організації навчання керівнику закладу освіти, виходячи з положень нормативно-правового порядку, про надання повної відповідальності за заходи щодо запобігання поширенню хвороби на території навчального закладу. Надати чіткі інструкції директорам закладів освіти у випадках виявлення проявів захворювання. З метою визначення послідовних управлінських дій розробити «Путівник керівника закладу загальної середньої освіти для організації роботи школи під час карантину», щодо зведеної логічної послідовності та взаємодії вимог та рекомендацій нормативних документів, що вироблені на державному рівні.

Розробити модель організації освітнього процесу з урахуванням можливих різних показників захворюваності та необхідності забезпечити соціальне дистанціювання в приміщеннях навчального закладу на основі яких відбувається дотримання тимчасового порядку організації навчання в період карантину.

Здійснити організацію освітнього процесу «у формі очного й змішаного навчання, під час якого буде регулюватися співвідношення між очною та дистанційною компонентами залежно від: 1) епідемічної ситуації; 2) наповнюваності школи і класів, наявності додаткових приміщень; 3) вікової категорії учнів та 4) особливостей вивчення навчальних предметів»

Обов'язково визначення нормативи комплектації для груп учнів, які «перебувають одночасно в одному приміщенні, при різній епідемічній ситуації з урахуванням норм соціального дистанціювання». Поширення норми щодо чисельності груп до 20 осіб, яка була рекомендована МОН для закладів вищої освіти при «помаранчевому» рівні небезпеки, і на заклади загальної середньої освіти. У навчальних закладах, де в класах більша чисельність учнів, неможливе буде забезпечити соціальне дистанціювання без поділу на групи».

2. Методичний напрямок

Запровадити у всіх навчальних закладах програми цифрової трансформації освіти з дистанційного та змішаного навчання, на основі чинного положення про його організацію [33].

Враховуючи недостатньо розвинені вміння цифрової грамотності у значної кількості вчителів закладів загальної середньої освіти, необхідно розробити «стандарт цифрової компетентності педагогічного працівника з відповідними критеріями оцінювання рівня її сформованості» та включити визначені компетентності, які потрібні для здійснення дистанційного та змішаного навчання, до типових освітніх програм.

3. Соціально-психологічний напрямок

Врегулювати питання оплати праці вчителів під час дистанційного і змішаного навчання. Здійснити додаткове фінансування, що спрямоване на оплату праці вчителів при вимушеному поділі класів на групи та додатковому навчанні учнів, які отримали особливі прогалини у навчанні. Визначити можливості додаткового фінансування з метою підтримки організації процесу навчання учнів із вразливих груп населення.

Здійснити коригування щотижневого навчального навантаження вчителя, що «зумовлене необхідністю підготовки уроку для груп учнів під час очного навчання та іншої групи при дистанційному навчанні, в умовах поділу понаднормових за наповнюваністю класів на групи для забезпечення почергового відвідування ними школи».

Забезпечити психологічний супровід усіх учасників освітнього процесу.

4. Технологічне забезпечення навчального процесу

Нагальною потребою залишається оснащення закладів освіти сучасним комп'ютерним обладнанням, а також широкосмугове підключення всіх закладів освіти до Інтернету. Для цього необхідно здійснити «наповнення Національної електронної освітньої платформи наявним якісним навчальним цифровим контентом, акумуляцію на платформі систематизованих за

тематикою посилань на доступні якісні цифрові ресурси. Організація продукування цифрового контенту» [62].

Відповідно до Постанови «Про розподіл субвенцій на боротьбу з наслідками пандемії» з Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19 у *цільовому напрямку освітніх субвенцій* [виділено 980 млн грн.](#) на закупівлю комп'ютерної техніки для 60 тисяч учителів закладів освіти, щоб забезпечити потребу закладів загальної середньої освіти обладнанням, необхідним для організації дистанційного

Доречно ввести у закладах освіти посади фахівця-тьютора, який буде забезпечувати «впровадження інноваційних технологій навчання зокрема організацію дистанційного та змішаного навчання».

Виходячи з напрямків подальшого вдосконалення управління освітнім процесом під час карантинних обмежень, органам місцевого самоврядування і місцевим органам виконавчої влади більш детально, з урахуванням специфіки регіону, здійснювати роботу на основі використання нормативних та законодавчих документів, які видані органами державної влади та визначають особливості організації освітнього процесу в умовах карантину.

На рівні місцевого самоврядування необхідно:

- забезпечити заклади загальної середньої освіти відповідним належним фінансуванням та матеріалами для підготовки до нового навчального року і дотримання протиепідемічних заходів;

- виділити додаткове фінансування щодо мотивації педагогічної діяльності вчителів під час роботи в умовах карантину, зокрема в разі потреби організації позмінного навчання чи поділу класів на групи;

- проаналізувати стан технічного забезпечення закладів освіти для забезпечення змішаного навчання;

- збільшити фінансування з місцевого бюджету програми технічного оснащення закладів освіти - комплекти (наприклад, комп'ютер для вчителя + планшети для учнів);

- провести навчання керівників кадрів закладів загальної освіти та педагогічних працівників щодо дотримання протоколів фізичного дистанціювання як у приміщеннях, так і на відкритому повітрі, та санітарних норм у закладі освіти;

- виготовити та розмістити наочний матеріал про температурний скринінг, фізичне дистанціювання, гігієну рук, масковий режим, правила харчування, пересування школою, медичну допомогу, психологічну підтримку тощо.

Рекомендації щодо вдосконалення управління освітнім процесом рівні закладу загальної середньої освіти полягають у наступному:

1. Підготовка приміщення і території закладу до забезпечення протиепідемічних заходів. Організація та гарантія безпеки й оптимальних умов щодо здійснення навчання та праці всім учасникам освітнього процесу в умовах можливого продовження карантинних обмежень і продовження пандемії. Мінімізувати ризики поширення хвороби у закладах освіти, при цьому забезпечивши доступність і якість освіти. Підготовка приміщення і території закладу відповідно до умов протипожежної безпеки, охорони праці та санітарно-гігієнічних умов. Визначення і затвердження тимчасового порядку організації освітнього процесу в період карантину

2. Компенсувати негативні наслідки, які були викликані карантинними обмеженнями для учасників освітнього процесу, особливо представників вразливих груп, їхнього добробуту, умов праці та навчальних результатів.

3. Адаптувати систему освіти до роботи з більш інтенсивним використанням дистанційної та змішаної форм навчання з метою вирішення проблем української освіти, дефіциту учительських кадрів, не однаково високу якість освіти через брак кваліфікованого персоналу та навчальних матеріалів, проблеми з доступом до освіти дітей з ізольованих населених пунктів.

4. Провести моніторинг цифрових навичок дистанційного та змішаного навчання всіх (без винятку) учасників освітнього процесу.

5. Розширити й уточнити перелік компетентностей, потрібних для роботи в умовах дистанційного та змішаного навчання, у професійних стандартах педагогічних працівників.

6. Включити компетентності, потрібні для дистанційного та змішаного навчання, у стандарти освіти та типові освітні програми.

7. Організувати систематичні заходи з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з методик дистанційного та змішаного навчання та розвитку їхніх цифрових навичок. Не менш важливим є надання підтримки вчителькам і батькам в освоєнні нових для них цифрових інструментів через тренінги чи окремі зустрічі.

8. Включити у типові штатні розписи закладів освіти посаду тьютора (асистента в освітньому процесі), в чій обов'язки входить допомога в питаннях організації дистанційного та змішаного навчання.

9. Технологічне забезпечення процесу очного, а в разі потреби — змішаного або дистанційного навчання. Провести моніторинг освітнього середовища у закладах освіти та умов дистанційного навчання школярів вдома щодо відповідності вимогам та потребам освітнього процесу у дистанційному форматі.

10. Забезпечити технікою та доступом до системи інтернет учнів, які перебувають у складних життєвих обставинах і не мають умов для навчання/роботи під час дистанційного та змішаного навчання.

11. Створити гарячу лінію щодо повідомлення учнями про обмеження доступу до мережі інтернет та неможливості отримувати освіту у зв'язку з карантинними обмеженнями.

12. Виходячи з досвіду здійснення дистанційного навчання у початковій школі та враховуючи недоліки, з яким стикнулися вчителі під час підготовки та проведення занять у віддаленому режимі з молодшими школярами, необхідно здійснити заходи щодо підвищення якості освіти під час дистанційного навчання, які будуть полягати у наступних кроках:

- розробленні єдиної навчальної онлайн платформи для учнів початкових класів;
- здійсненні індивідуальної підтримки дітей з особливими потребами;
- здійсненні психологічного супроводу учнів із категорії «вразливих груп».
- впровадженні навчання керівників закладів освіти щодо розвитку навичок використання цифрових технологій управління закладом в умовах карантинних обмежень.

Таким чином, в результаті реалізації запропонованих заходів підвищиться якість надання освітніх послуг в закладі загальної середньої освіти №25, задоволеність і педагогічного колективу, учнів та батьків організацією освітнього процесу, внаслідок чого знизиться відсоток недоліків у навчанні та поліпшиться успішність, відбудеться підвищення продуктивності праці, і відповідно, підвищення ефективності діяльності закладу освіти.

Висновки до розділу 2

У другому розділі здійснено аналіз існуючого стану управління освітнім процесом в умовах карантинних обмежень на прикладі Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа І - ІІІ ступенів № 25».

1. З'ясовано, що освітня діяльність закладу освіти здійснюється на основі актів законодавства у сфері освіти і науки України, а також Листів, інструкцій, методичних рекомендацій та інших документів органів виконавчої влади.

2. Проаналізовано установчі документи навчального закладу, які було видано керівником з моменту оголошення карантинних обмежень, оскільки на період карантину держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. Згідно з постановою Головного державного санітарного лікаря, освітній процес у 2021/2022 навчальному

році у закладі загальної середньої освіти №25 організовано з дотриманням протиепідемічних заходів на період адаптивного карантину.

3. Визначено Алгоритм дій адміністрації ЗЗСО №25 з переходу на дистанційне навчання на час обмежувального періоду в умовах карантину, який складається з таких напрямків: організаційно-координаційний напрям, соціально-психологічний, технічний, методичний. Розкрито контрольню-регулюючі дії керівника закладу освіти протягом карантину та після зняття карантинних обмежень.

Розроблено порядок дій класного керівника та вчителів – предметників з переходу на дистанційне навчання та відновлення освітнього процесу у звичному режимі.

Для своєчасного інформування педагогів, учнів, їх батьків про роботу навчального закладу на період карантину, на офіційному сайті закладу освіти створено розділ «Графік освітнього процесу під час карантину».

4. Здійснено опитування педагогічних працівників щодо розв'язання проблемних питань з переходом на дистанційне навчання.

Ефективна комунікація між учасниками освітнього процесу потребувала надійного онлайн-зв'язку між керівництвом, викладачами та учнями. Для здійснення зв'язку з учнями у період локдауну педагоги використовували декілька каналів зв'язку.

5. Визначено подальші шляхи вдосконалення управління освітнім процесом в умовах карантинних обмежень, які за змістом мають декілька спрямувань: організаційно-інформаційний напрям, соціально-психологічний, методичний та технічний.

Розроблено рекомендації щодо вдосконалення управління освітнім процесом для керівника закладу освіти в умовах продовження карантинних обмежень.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Відповідно до першого завдання дослідження у розділі 1 кваліфікаційної роботи здійснено аналіз ситуації щодо управління закладами освіти під час карантину. Нові вимоги щодо забезпечення освітнього процесу в період карантинних обмежень стали викликом для всієї системи освіти в Україні. Введені санітарно-епідемічні та адміністративні обмеження вплинули на звичні режими життя учнівської молоді, їх родин, викладачів та загострила низку соціально-економічних питань.

Аналіз ситуації дозволив виявити основні труднощі в управлінні закладами освіти, з якими стикнулися освітяни в перший період оголошення карантину. В освітній галузі виявились певні ознаки неготовності до переходу на віддалений режим роботи вчителів, що проявилось у таких показниках як: брак матеріально-технічної бази (комп'ютерів, швидкісного Інтернету), відсутність навичок роботи в дистанційному форматі у педагогічних працівників, недостатня забезпеченість методичними рекомендаціями щодо управління освітнім процесом під час карантину.

Відповідно до другого завдання дослідження проаналізовано ряд нормативно-законодавчих документів, в яких висвітлено право людини на отримання доступної та якісної освіти, у тому числі й дистанційної освіти: закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Національною доктриною розвитку освіти», «Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні», «Національною програмою інформатизації», наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання».

Відповідно до третього завдання розглянуто можливості дистанційного навчання як альтернативи отримання освіти в період карантину. Дистанційне навчання розглядається як організація освітнього процесу в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, що спирається на принципи відкритого навчання та доступного для всіх. Технології дистанційного навчання дозволяють ефективно та безперервно отримувати знання протягом усього періоду навчання.

Відповідно до четвертого завдання проаналізовано досвід управління освітнім закладом на прикладі Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа I - III ступенів № 25 Маріупольської міської ради Донецької області»; проаналізовано розпорядчі документи внутрішнього користування закладу освіти; висвітлено особливості організації роботи з усіма суб'єктами освітнього процесу; визначено напрямки управлінської діяльності керівника навчального закладу: організаційно-координаційний, соціально-психологічний, технічний, методичний. Визначено орієнтовний алгоритм діяльності керівника щодо унормування роботи закладу освіти під час карантину та алгоритм дій класних керівників та вчителів-предметників щодо вирішення питань функціонування закладу освіти в умовах карантину та організації освітнього процесу з використанням дистанційних технологій.

Проаналізовано стан інформаційного забезпечення закладу освіти та рівень володіння цифровими навичками педагогів; надання методичної підтримки вчителям в освоєнні нових цифрових інструментів через семінари-практикуми, тренінги та окремі зустрічі.

Відповідно до п'ятого завдання визначено напрямки вдосконалення роботи з управління освітнім процесом під час карантину та розроблено рекомендації щодо вдосконалення управління освітнім процесом під час карантину: забезпечення технічними засобами для віддаленого навчання,

оволодіння навичками користування цифровою грамотністю учасників освітнього процесу; розробка питань, тестів і вправ для моніторингу навчального процесу та надання зворотного зв'язку з учасниками освітнього процесу. Перспективними для дослідження залишаються питання рівності доступу до навчання дітей; надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами; додаткові потреби домашнього догляду за дітьми; аналіз вплив пандемії на якість та доступність освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична довідка щодо організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в 2020/2021 навчальному році (за результатами онлайн-анкетування учасників освітнього процесу).

URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/37776.pdf>. (Дата звернення 19.09.2021).

2. Андрусенко Н. Дистанційне навчання в Україні. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського 240 вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С.7-9. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf. (Дата звернення: 18.09.2021).

3. Большакова І. Практики та підходи до дистанційного навчання. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannyaarekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>. (Дата звернення: 21.02.2021).

4. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01). Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 14.08.2001 №63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01#Text>. (Дата звернення 19.07.2021).

5. Дистанційне навчання – це сучасно. URL: <http://mon.gov.ua/ua/comments/17415-distantiayne-navchannya--tse-suchasno.-gazeta-osvita-ukrayini--24-vid-17.06.2013> (Дата звернення: 03.03.2021).

6. Дмитрієва М. Проблеми використання технологій дистанційного навчання в шкільній освіті. *Освітні інновації у вищих навчальних закладах: проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій: зб. матеріалів: IV Всеукр. наук.-практ. конф.* Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2018. 90 с.

7. Загірна О.С. Організація дистанційного навчання у закладі загальної середньої освіти у період пандемії. *Нова українська школа: траєкторія поступу: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 02 квітня 2021 р.* Маріуполь, 2021. С.235-237.

8. Загірна О., Мойсеєнко Р. Управління освітою в умовах карантинних обмежень. *Освітній менеджмент: теорія та практика.* Маріуполь, МДУ, 2021.

9. Змішане навчання. Як вчителі працюють і офлайн, і онлайн. *Нова українська школа.* URL: <https://nus.org.ua/articles/zmishane-navchannya-u-yakvchyteli-pratsyuuyut-i-oflajn-i-onlajn/> (Дата звернення: 10.02.2021).

10. Коберник І. Дистанційне навчання під час карантину: що робити школам, батькам і МОН. *Нова Українська школа.* URL: Відновлено з <https://nus.org.ua/view/dystantsijne-navchannya-pid-chas-karantynuplan-dij-dlya-shkil-batkiv-i-mon/>. (Дата звернення 10.10.2021).

11. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, №34-35, ст.458). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>. (Дата звернення: 29.10.2021).

12. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (Дата звернення 10.07.2021).

13. Концепція нової української школи. Формула нової школи: ключові компетентності для життя. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (Дата звернення: 05.10.2021).

14. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (Дата звернення: 28.02.2020).

15. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. *Освіта*. 25.11.2020. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/> (Дата звернення: 29.08.2021).

16. Кухаренко В.М. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. / за ред. В.М. Кухаренка. Харків: Міськдрук, НТУ ХПІ, 2016. 284 с.

17. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii-_dystantsiy-na_osvita_razvoroty.pdf (дата звернення 22.09.2021).

18. Малінко О. Дистанційна освіта: організаційна структура, психолого-педагогічні основи, фінансування і управління. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 6. С. 38-45.

19. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу з навчальних предметів в основній та старшій школі в умовах дистанційного навчання. URL: https://drive.google.com/file/d/1WbOI_CqZJEANHaav5Xi78G98z7NeLNz2/view. (Дата звернення: 15.07.2021).

20. Методичні рекомендації щодо організації проведення навчальних занять за допомогою дистанційних технологій для учнів початкової школи закладів загальної середньої освіти в умовах карантину. URL: http://bytenku.ucoz.ua/Distansiyne-n/pov_01-22-386_krilevec_dod.pdf (дата звернення 22.09.2021).

21. Методичні рекомендації щодо організації управлінської діяльності керівників закладів загальної середньої освіти в умовах карантину. URL: <http://bcvpubs.at.ua/index>. (Дата звернення: 30.09.2021).

22. Методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021-2022 навчальному році. URL: <https://pon.org.ua/index.php?do=download&id=2838>. (Дата звернення: 30.09.2021).

23. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendaziidustanciyna%20osvita-2020.pdf>. (Дата звернення: 24.09.2021).

24. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину – 2020. URL: <https://www.irf.ua/publication/organizacziya-osvitnogo-proczesu-v-shkolah-ukrayiny-v-umovah-karantynu-2020> (Дата звернення: 24.07.2021).

25. Освіта в Україні: виклики та перспективи. *Інформаційно-аналітичний збірник*. Київ. 2020. 292 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>. (Дата звернення: 12.10.2021).

26. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. Освіта. 25.08.2021. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/>. (Дата звернення: 12.10.2021).

27. Особливості функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів. Освітня аналітика України. 2020. № 3 (10). URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/82_107_Osobl_funkc_sys_osvity.pdf (Дата звернення: 20.09.2021).

28. Положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України №941/35224 від 28.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>. (Дата звернення: 12.10.2021).

29. Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти. Наказ МОН від 2304.2019 № 536. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-institucijnu-formu-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti>. (Дата звернення 15.07.2021).

30. Положення про освітнього омбудсмена. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України

від 6 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF#Text>. (Дата звернення: 19.09.2021).

31. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogonavchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/> (Дата звернення: 24.02.2021).

32. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 20.08.2021, підстава – 1657-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#n55>. (Дата звернення 30.09.2021).

33. Про впровадження дистанційної роботи на період карантину» Наказ директора школи №25 О.В. Кіор від 17.03.2020 р. №51.

34. Про впровадження дистанційної роботи на період карантину: Наказ директора школи №25 О.В. Кіор від 21.10.2021.

35. Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/provstanovlennya-karantynu-ta-zaprovadzhennya-obmezhuvalnih-protiepidemichnih-zahodiv-1236-091220>. (Дата звернення 13.10.2021).

36. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»: Постанова Кабінету Міністрів України №641 від 22 липня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#Text>. (Дата звернення 30.09.2021).

37. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 14.01.2021, підстава-1113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>. (Дата звернення 30.09.2021).

38. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України №211 від 11 березня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>. (Дата звернення 30.09.2021).

39. Про запобігання поширенню на території міста Маріуполь коронавірусу COVID-19: Розпорядження Голови міської ради м. Маріуполя від 12.03.2020 № 66р. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1sxBhMXxV45jNM-KGkneQADjdG4qYh6tr>. (Дата звернення 30.09.2021).

40. Про запобігання поширенню коронавірусу COVID-19»: Наказ директора школи №25 О.В. Кіор від 12.03.2020 р. за №19.

41. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 30 квітня 2013 р. за № 703/23235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>. (Дата звернення 15.10.2021).

42. Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Постанова Головного державного санітарного лікаря України №4 від 23.04.2021.

43. Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Постанова Міністерства охорони здоров'я України №9 від 26.08.2021. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor.pdf> (Дата звернення 13.10.2021).

44. Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Постанова Міністерства охорони здоров'я України №42 від 30.07.2020. URL: Відновлено з <https://clck.ru/QGUih>. (Дата звернення 13.10.2021).

45. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 16.06.2021, підстава-1513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>. (Дата звернення 30.09.2021).

46. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 29.08.2021, підстава – 1639-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>. (Дата звернення 30.09.2021).

47. Про Національну доктрину розвитку освіти. Указ президента України №347/2002 від 17.04.2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002?lang=en>. (Дата звернення: 17. 09. 2021.р).

48. Про організацію освітнього процесу в закладах освіти під час епідемічної небезпеки: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-558 від 21.10.2021. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/84887/. (Дата звернення 30.09.2021).

49. Про організацію роботи під час карантину та проведення дистанційного навчання». Лист Міністерства освіти та науки України від 23 березня 2020 року № 01-15/842. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-pid-chas-karantinu> (Дата звернення 20.07.2021).

50. Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу Covid-19. Наказ МОН України №406 від 16.03.2020. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=7997>. (Дата звернення 22.07.2021).

51. Про освіту: Закон України від 24 червня 2020 р. № 2145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Дата звернення 12.07.2021).

52. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 01.05.2021 р., підстава 1385 – IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (Дата звернення: 21.09.2021).

53. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 3 березня 2021 р. №167-р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.

(Дата звернення: 21.09.2021).

54. Про умови та оплату праці працівників закладів освіти і науки в умовах карантину: Лист МОН, ЦК Профспілки працівників освіти і науки №1/9-162, №2-5/202 від 17.03.2020 року.

URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/71778/>. (Дата звернення: 21.09.2021).

55. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України №722/2019 від 30.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (Дата звернення: 21.09.2021).

56. Протиепідемічні заходи у закладах освіти на період карантину у зв'язку з поширення коронавірусної хвороби (COVID-19): Постанова Головного державного лікаря України від 22.08.2020 р. №50.

57. Результати опитування щодо дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти. URL: <http://www.sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/hovyny/1217-rezultaty-opytuvannia-shchododystantsiinoho-navchannia-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity>. (Дата звернення: 21.09.2021).

58. Рекомендації щодо організації навчання в закладах загальної середньої освіти в період оголошення карантину. URL: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/navchalna-robota/46-uncategorised/3741-rekomendatsiji-shchodo-organizatsiji-navchannya-u-zakladakh>. (Дата звернення: 15.07.2021).

59. Стрельников В., Брітченко І. Застосування комп'ютерних технологій як інструментів пізнання. URL: <https://zavantag.com/docs/3207/index-16367.html?page=5>. (Дата звернення: 04.11.2021).

60. Управління закладом освіти в умовах карантину: зб. метод. матеріалів. Миколаїв: Миколаївський обласний інститут післядипломної

педагогічної освіти, 2020. 39 с. URL: https://moippo.mk.ua/8_21.08.2020-1.pdf. (Дата звернення: 15.09.2021).

61. Цикл вебінарів під час карантину COVID-19. Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. 2020. Донецький ІППО. URL: Відновлено з <https://ippo.dn.ua/index.php/dystantsiine-navchannia/videokonferentsii>. (Дата звернення: 30.09.2021).

62. Цифровізація освіти: МОН розпочало пілотування державних шкільних е-журналів та е-щоденників. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovizaciya-osvitimon-rozpochalo-pilotuvannya-derzhavnih-shkilnih-e-zhurnaliv-ta-e-shodennikiv>. (Дата звернення: 25.02.2021).

63. Щодо організації дистанційного навчання: Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-609 від 02.11.2020 р. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/77298/. (Дата звернення: 15.10.2021).

64. Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-420 від 05.08.2020 р. URL: Відновлено з <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodoorganizaciyi-roboti-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci>. (Дата звернення: 15.10.2021).

65. Штихно Л.В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. *Молодий вчений*. № 6 (33) червень, 2016 р. С.489-493. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/121.pdf> (Дата звернення: 18.02.2021).

66. Юрченко О. Як організувати дистанційне навчання учнів – покрокова інструкція. Найактуальніші поради від зіркового вчителя, фіналіста Global Teacher Prize Ukraine Юрія Гайдученка: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-na-pedradu-vikoristanna-class-dojo-vosvitnomu-procesi-407866.html> (дата звернення: 25.02.2021).

67. Як запровадити змішане навчання у школі: 10 найважливіших складових. Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-zaprovadyty->

zmishanenanavchannya-u-shkoli-10-najvazhlyvishyh-skladovyh/ (Дата звернення: 10.02.2021).

68. Якунін А.В. Проблеми здоров'язбереження при повномасштабному дистанційному навчанні. *Здоров'язберезувальні технології закладу освіти в умовах сучасних освітніх змін* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 06–07 червня 2019 р. Тернопіль, 2019. С. 95–100.

ДОДАТКИ

Додаток А

Для керівника закладу загальної середньої освіти

Перелік нормативно-правової бази щодо забезпечення діяльності закладу загальної середньої освіти

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021-2022 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-482 від 22.09.2021.

2. Щодо організації осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2021-2022 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-436 від 30.08.2021.

3. Про окремі питання діяльності закладів загальної середньої освіти у новому 2021-2022 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-436 від 28.08.2021.

4. Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-

19): Постанова Головного державного санітарного лікаря України №4 від 23.04.2021.

5. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти: Наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020.

6. Деякі питання організації дистанційного навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України № 1115 від 08 вересня 2020 року.

7. Про умови та оплату праці працівників закладів освіти і науки в умовах карантину: Лист МОН, ЦК Профспілки працівників освіти і науки №1/9-162, №2-5/202 від 17.03.2020 року.

8. Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Постанова Міністерства охорони здоров'я України №42 від 30.07.2020.

Додаток Б

Анкета для вчителів

1. Які канали зв'язку з учнями використовували вчителі закладу освіти під час дистанційного навчання та з якою метою?
2. Як Ви оцінюєте свій рівень володіння інформаційними навичками для здійснення дистанційного навчання?
3. Яка підтримка з питань організації дистанційного навчання надавалась педпрацівникам Вашого закладу?
4. Чи використовували вчителі закладу освіти телеуроки, пропоновані національною програмою Всеукраїнська школа онлайн для організації дистанційного навчання?
5. Якої інформації (інформаційних матеріалів, ресурсів) бракувало педпрацівникам для ефективної організації дистанційного навчання?

Додаток В

Методичне забезпечення дистанційного навчання

Дистанційне навчання – форма організації і реалізації освітнього процесу, за якою його учасники здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників).

Змістовність веб-ресурси навчальних дисциплін (програм):

- методичні рекомендації щодо їх використання, послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо;
- документи планування навчального процесу (навчальні програми, навчально-тематичні плани, розклади занять);
- відео- та аудіозаписи уроків, лабораторних, практичних занять тощо;
- мультимедійні матеріали;
- термінологічні словники;

- практичні завдання із методичними рекомендаціями щодо їх виконання; – віртуальні лабораторні роботи із методичними рекомендаціями щодо їх виконання;
- віртуальні тренажери із методичними рекомендаціями щодо їх використання;
- пакети тестових завдань для проведення контрольних заходів, тестування із автоматизованою перевіркою результатів, тестування із перевіркою викладачем;
- ігрові інтерактивні завдання із методичними рекомендаціями щодо їх використання;
- електронні бібліотеки чи посилання на них; бібліографії;
- дистанційний курс, що об'єднує зазначені вище веб-ресурси навчальної дисципліни (програми) єдиним педагогічним сценарієм;
- інші ресурси навчального призначення.

Продовження Додатку В

Засоби організації дистанційного та індивідуального навчання

Інструменти спілкування у дистанційному навчанні

Електронна пошта – це стандартний сервіс Інтернету, що забезпечує передавання повідомлень, як у формі звичайних текстів, які в інших формах (програмах, графіці, звуках, відео) у відкритому чи зашифрованому вигляді. У системі освіти електронна пошта використовується для організації спілкування вчителя та учнів, а також учнів між собою.

Форум – найпоширеніша форма спілкування у дистанційному навчанні. Кожний форум присвячений будь-якій проблемі або темі. Модератор форуму (мережевий викладач) реалізує дискусію чи обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Програмне забезпечення форумів дозволяє приєднати різні файли певного розміру. Кілька форумів можна об'єднати в один великий. Наприклад, під час

роботи малої групи учнів над проектом, створюються форуми для кожної окремої групи з метою спілкування під час проведення дослідження над вирішенням поставленого для даної групи завдання, потім – обговорення загальної проблеми проекту усіма учасниками навчального процесу (веб-конференція).

Чат – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативного спілкування людей через Інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіовідеочат. Найбільш поширений текстовий чат. Голосовий чат дозволяє спілкуватися за допомогою голосу, що під час вивчення іноземної мови у дистанційній формі є важливим моментом. В освітніх цілях за необхідності можна організувати спілкування в чатах з носіями мови. Це реальна можливість мовної практики, яка проводиться у рамках запропонованої для дискусії проблеми, сумісної проектної діяльності, обміну інформацією.

Відеоконференція – це конференція реального часу в on-line режимі. Вона проводиться у визначений день і в призначений час. Для якісного проведення відеоконференції, як і телеконференції, необхідна її чітка підготовка: створення програм (цим займається мережевий викладач), своєчасна інформація на сайті і розсилка за списком (виконує педагог-куратор). Відеоконференція – один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття у «віддалених класах». Отже, обговорення й прийняття рішень, дискусії, захист проектів відбуваються у режимі реального часу.

Блог. Це форма спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей. В Інтернет-курсі з мови технології блогу можна використовувати під час навчання у колективі. Наприклад, один учень чи їх група) виконав певне завдання (твір, есе), яке розміщується на сайті свого мережевого щоденника (блогу), потім автор блогу дає можливість іншим прочитати і прокоментувати розміщений матеріал.

Середовище Classroom дозволяє організувати онлайн навчання, використовуючи відео, текстову та графічну інформацію, різні додатки Google. Викладач має можливість контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання.

Сервіс ZOOM.US – дозволяє безкоштовно використовувати для проведення онлайн-занять. Його можливості: спільне використання екрану; проведення інтегративних вебінарів; робота з Google-дискон, Dropbox і Box; групові чати для обміну текстом, зображеннями, аудіо; відеозапис віртуальних зустрічей. Відео рекомендації за посиланням:

[https://www.youtube.com/watch?](https://www.youtube.com/watch?feature=share&v=ocbM_PWYtek&fbclid=IwAR06C9jLAtqWlyw3Loih_mDU_fQBAvZP4cfYydb2NuLtBgekduRbXgJYFBg&app=desktop)

[feature=share&v=ocbM_PWYtek&fbclid=IwAR06C9jLAtqWlyw3Loih_mDU_fQBAvZP4cfYydb2NuLtBgekduRbXgJYFBg&app=desktop](https://www.youtube.com/watch?feature=share&v=ocbM_PWYtek&fbclid=IwAR06C9jLAtqWlyw3Loih_mDU_fQBAvZP4cfYydb2NuLtBgekduRbXgJYFBg&app=desktop) Соціальні мережі та Viber дозволяють створювати закриті групи, чати, обговорення тем, завдань, проблем, інформації. Наприклад, Facebook можна використовувати для отримання завдань, проведення консультацій, взаємообміну довідковою інформацією, проходження тестів та іншим шляхом організації спільноти.

Розкривати нову тему, давати нові знання, провокувати думки можна також, використовуючи:

- тематичний контент Youtube (тематичне відео, короткі ролики, фільми екранізації, освітні канали тощо);
- інфографіку; - аудіо-книги або підкасти, інтерв'ю з цікавими людьми;
- youtube-канали викладачів-предметників;
- блоги вчителів (викладачів)-предметників.

Інтернет-навчання як основа безперервної освіти націлене на оволодіння студентами навичок самостійної освітньої роботи, на формування у них ключових компетентностей.

**Веб-технології та програмні засоби організації дистанційного
та індивідуального навчання**

1. Платформа Moodle – безкоштовна платформа з широкими можливостями кастомізації. Встановлюється тільки на свій сервер. Є безліч плагінів для розширення функціоналу. Вимагає навичок web-розробки для адміністрування.

2. Платформа Google Classroom – це інструмент, що пов’язує Google Docs, Google Drive і Gmail, допомагає створювати і впорядковувати завдання, виставляти оцінки, коментувати і організовувати ефективне спілкування зі студентами в режимі реального часу або в режимі дистанційного навчання. Завдяки платформі Classroom можна організувати проектну роботу, перевернуте навчання, дистанційне навчання.

3. Веб-додаток Edmodo – освітній сайт, який являє усічену соціальну мережу за типом Facebook, яка дозволяє спілкуватися викладачам та учням.

4. Платформа LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на заняттях, і позанавчальний час. Крім того, Learningapps.org надає можливість дистанційного навчання кожному викладачу, адже дозволяє створити набір класів у власному акаунті, ввести дані про здобувачів, їх профілі, задати пароль для входу та викладати вправи для виконання.

5. Платформа Learning.ua – містить онлайн тести, інтерактивні завдання з математики, української мови.

6. Платформа Stepik – безкоштовна освітня платформа та конструктор відкритих онлайн-курсів та уроків.

7. Хмарні сервіси (Office365, Google) для спільної роботи учнів та вчителя.

Перелік освітніх джерел та онлайн платформ

на допомогу педагогам в організації дистанційного навчання

Студія онлайн-освіти Educational Era <https://www.ed-era.com/> iLearn (<https://ilearn.org.ua/>) – цікаве, безкоштовне і доступне 24/7 навчання: онлайн курси з основних предметів ЗНО, вебінари з найкращими репетиторами

Києва, тести, подкасти, матеріали для самопідготовки. Prometheus
<https://prometheus.org.ua/>

Онлайн курси України і світу із різних предметів та різноманітних напрямків для вчителів та учнів .

Каталог електронних освітніх ресурсів Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка
<http://urok.ippo.kubg.edu.ua/>

Інтерактивні підручники Edera (математика, біологія, укр. мова, історія України, фізика, географія, біологія) <https://www.ed-era.com/books/>

Мультимедійні підручники КМ Медіа (з відео і можливістю читати на телефонах) <http://kmmedia.com.ua/books/>

Українська програма – каталог е-підручників, відео, аудіокниг для школи <http://ukrprog.com/>

Розумники – придбання (диски та скачування з сайту) ліцензійних МОН е-підручників (педагогічні програмні засоби, тести, лабораторні практикуми та інше) <http://rozumniki.net/>.

Нова школа - навчальні диски для школярів (каталог ресурсів всіх предметів) <http://novashkola.com.ua/> Електронні версії підручників <https://e-pidruchnyky.net/>.